

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені
Івана Франка

**ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ
ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Частина I

Житомир 2020

УДК 37.01
ББК 74.21

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 10 від 29 листопада 2019 року)*

Рецензенти:

О.В. Вознюк – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Житомирського державного університету імені Івана Франка;

І.Д. Сахневич – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунальної соціально-реабілітаційної установи «Житомирське вище професійне училище-інтернат» Житомирської обласної ради

І.М. Круковська – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Комунального вищого навчального закладу «Житомирський медичний інститут» Житомирської обласної ради

Проблеми та виклики дошкільної і початкової освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. – У 2-х ч. – Ч. I. - 68с.

У збірнику наукових праць представлені результати психолого-педагогічного пошуку сучасних підходів до змісту, форм і технологій навчально-виховної роботи у закладах дошкільної освіти і в початковій школі.

Адресується широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, педагогічним працівникам закладів дошкільної освіти і загальноосвітніх навчальних закладів, аспірантам, здобувачам вищої освіти.

УДК 37.01
ББК 74.21

ЗМІСТ

Білик Тетяна Соціальне виховання дітей старшого дошкільного віку на основі казок В. Сухомлинського	5
Бондаренко Христина Особливості роботи вчителя початкових класів з педагогічно занедбанними дітьми	8
Боровик Анастасія Формування культури спілкування молодших школярів на уроках "Я у світі"	10
Вайднер Тетяна Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку на заняттях з ознайомлення з природним довкіллям	13
Васьковська Юлія Особливості самооцінки молодших школярів та психологічні умови її становлення на уроках "Я у світі"	16
Гуз Наталія Нестандартні уроки з курсу "Я досліджую світ" у початковій школі	19
Дмитренко Марина Дидактична гра як засіб інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку	22
Дмитренко Ольга Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природним довкіллям	25
Зарченко Аліна Морально-етичне виховання дітей дошкільного віку засобами етнопедагогіки	27
Іваненко Ірина Казки Василя Сухомлинського у моральному вихованні дошкільнят	30
Іскрижицька Анастасія Екологічне виховання дітей дошкільного віку засобами казки	33
Казмірчук Ольга Використання ігрових форм і методів навчання на уроках "Я у світі"	36
Кльоц Леся Психологічні особливості розвитку уваги учнів молодшого шкільного віку	39
Комашевська Світлана Використання дидактичної гри на уроках "Я у світі" у початковій школі	42
Куліш Ірина Психологічні особливості розвитку пам'яті та формування прийомів запам'ятовування	45
Лукашук Ірина Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів на уроках "Я досліджую світ"	48
Максимчук Марія Українські народні традиції у вихованні дітей дошкільного віку	51
Мельничук Юлія Використання наочності на уроках з курсу "Я у світі"	54
Михайлівська Владислава Розвиток творчого мислення молодших школярів на уроках "Я у світі"	57
Паламарчук Вікторія Формування самостійності молодших школярів в процесі учбової діяльності	61
Паламарчук Іван Патріотичне виховання учнів молодшого шкільного віку засобами української народної пісні	63
Парамій Олена Формування знань про здоровий спосіб життя у дітей дошкільного віку	67

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ КАЗОК В.СУХОМЛИНСЬКОГО

Соціальне виховання є однією з важливих ланок у дошкільному вихованні. Наслідком соціального виховання є становлення морально-етичної культури дитини, її соціалізація, що необхідно розпочинати з самого дитинства. Соціальне виховання необхідне для того, щоб дошкільники володіли основними нормами поведінки в соціумі [1, с.26].

Багато вчених займалися проблемою соціального виховання та процесом соціалізації особистості. Серед них є як вітчизняні (Б. Ананьєв, І. Бех, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Караман, Т. Кочубей, Т. Кравченко, Т. Поніманська, Ю. Приходько, І. Рогальська-Яблонська та ін.), так і зарубіжні науковці (Г. Тард, Е. Дюргейм, Ж.Ж. Руссо, Б. Скіннер, Л. Фейєрбах).

Питання казки у своїх працях досліджували такі вчені, як А. Богуш, В. Бойко, Л. Кіліченко, Г. Кошелева, С. Русова, В. Сухомлинський, Д. Ушинський та ін.

Мета статті - окреслити особливості впливу казок В. Сухомлинського на соціальний розвиток дитини старшого дошкільного віку.

Особистість - індивідуальність, тобто неповторне поєднання фізичних і психологічних особливостей, властивих конкретній людині і відрізняють його від усіх людей; в світогляді, устремлінні, справах особистості проявляється людина як громадянин; чим багатше його духовний світ, тим прогресивніше його погляди, тим більшу користь принесе він суспільству своєю працею. Формування особистісних якостей починається в ранньому дитинстві і безперервно продовжується протягом дошкільних та шкільних років дитини.

У формуванні особистості важливу роль відіграє наслідування дитиною дорослих. Діти наслідують як позитивне, так і негативне, оскільки у них ще не вистачає досвіду й немає критичного ставлення до дій, вчинків дорослих. Наслідування особливо яскраво виявляється у дітей дошкільного віку. Діти цього віку не виявляють самостійності у ставленні до вчинків, поведінки, думок, висловлювань дорослих і механічно повторюють їх. Із розвитком особистості у підлітковому та юнацькому віці, зі зростанням її інтелекту і самостійності діти критично оцінюють вчинки та поведінку дорослих, запозичують краще, а гірше заперечують і відкидають. Проте і в старшому віці вони можуть переймати від дорослих негативне, якщо позитивний досвід навколишньої дійсності не стане домінуючим в їхньому житті та не сформується морально-етичне ставлення до вчинків інших і самовладання.

Соціальне становлення особистості відбувається в ході її соціального виховання. Особистість як суб'єктивна основа соціалізації набуває свою індивідуальну визначеність лише завдяки комбінаціям культури в якій вона включена. Суспільство залежно від політичних та економічних норм існування може пригнічувати та підсилювати розквіт особистості.

Проте в усіх народів світу особливе місце належить казці, як жанру усної народної та літературної творчості, за допомогою якої відбувається соціальне виховання і як його наслідок - процес соціалізації дітей дошкільного віку. Соціалізація людини відбувається ще в дошкільному віці, а завдяки казці дитина може поглянути на себе або інших оточуючих ніби зі сторони.

У сучасній дошкільній педагогіці казці надається велике значення, завдяки якому відбувається виховання та навчання дошкільників у сім'ї та дошкільному навчальному закладі, закладаються основні норми поведінки особистості дитини в суспільстві, вони вчать поважати вихователів, батьків, людей похилого віку, виховується любов та турбота до природного середовища [2, с. 19].

Казка є одним із засобів ефективного впливу на моральну сферу дитини є казка. Казка являється одним з найпростіших літературних жанрів для розуміння та сприйняття дітьми, в ній чітко визначаються межі між добром та злом, яскраво показані особистісні якості кожного з героїв. В. Сухомлинський, займаючись вивченням проблеми морально-етичного виховання дитини, створив низку казок, що спрямовані на виховання морально-етичних якостей. Тому, вважаємо за необхідне розглянути роль казок В. Сухомлинського в процесі соціального виховання дітей старшого дошкільного віку.

В. Сухомлинський вважав: «Казка невіддільна від краси, сприяє розвиткові естетичних почуттів, без яких неможливе благородство душі, щира чуйність до людського нещастя, горя, страждань. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й відгукується на події і явища навколишнього світу, виявляє своє ставлення до добра і зла. З казки бере дитина перші уявлення про справедливість і несправедливість» [4, с.176].

Завдяки засобу казки В. Сухомлинського відбувається процес адаптації дитини в суспільстві, соціально-особистісного зростання, становлення особистості в соціумі, закладаються духовні, моральні та особистісні риси дітей старшого дошкільного віку, формуються суспільні відносини, риси характеру, накопичується соціальний досвід спілкування з іншими людьми. Людність, володіння соціальними нормами поведінки у різних життєвих ситуаціях, налагодження гармонійних та дружніх стосунків з однолітками та дорослими людьми – все це і формує особистість соціально компетентної дитини дошкільного віку. Адже казки видатого педагога переповнені духовністю та гуманністю.

Для дошкільника казка є першим пізнанням життя, його моральних основ, соціальних взаємовідносин. Коли дошкільник виявляє симпатію або антипатію до певних персонажів, це свідчить про становлення його власного "Я" [5].

За словами В. Сухомлинського, казка для маленької дитини, є набагато більшим, ніж просто розповідь про фантастичні події, це спосіб пережити емоції та почуття головних героїв, вона навчає робити висновки та приймати правильні рішення, а це, в свою чергу, допомагає сформувати у дитини необхідні морально-етичні якості. Саме це і має підтвердження у його казках [3, с.181].

Дослідники жанру казки називають твори педагога справжнім явищем літературного слова через унікальний баланс між їх доступністю для дитячого сприйняття та глибоким порушенням у сюжетних картинах цих творів філософських проблем. Зміст, сюжет, персонажів творів В. Сухомлинського «Пурпурова квітка», «Хризантема й цибулина», «Зрубали вербу», «Краса, Натхнення, Радість і таємниця», «Колиска», «Найщасливіша людина на землі» та багатьох інших несуть у собі глибокий духовний зміст, важливий життєвий досвід, формують морально-етичні переконання, ціннісні орієнтації дитини, що не втрачає своєї актуальності і сьогодні, адже ці знання є важливими для отримання дітьми соціального досвіду [5].

Ефективність використання авторських казок В. Сухомлинського у процесі соціального виховання дітей старшого дошкільного віку простежується під час діагностики та обробки результатів після проведеного експерименту. Його позитивний вплив відбувається на соціалізацію особистостей дітей старшого дошкільного віку, формування моральних почуттів, сприяють набуттю соціально-морального досвіду, сформованості навичок етичної поведінки у соціумі. Діти мають здатність краще розуміти ті ситуації, що виникають під час взаємодії між однолітками, у сім'ї, у ситуаціях, які вони можуть спостерігати на вулиці у сторонніх їм осіб. Казка В. Сухомлинського дає дитині теоретичний досвід життєвої реальності.

В. Сухомлинський теоретично обґрунтував необхідність та значущість виховання у дитини почуття совісті, сорому, справедливості, щедрості, милосердя. Також, на думку педагога, діти повинні навчитися давати оцінку своїм вчинкам та вчинкам інших людей.

Отже, кінцевим результатом соціального виховання дітей старшого дошкільного віку є їх соціальна компетентність, формування якої не є можливим без казки. А тому авторська казка В. Сухомлинського – це один з найголовніших засобів, за допомогою якого у дітей прищеплюються навички суспільної поведінки, завдяки цьому формуються морально-етичні та загальнолюдські цінності, почуття власної гідності, справедливості, небайдужості до навколишнього середовища, соціальна роль, індивідуальність, покращується психічний та емоційний стан, відбувається гармонійний розвиток, процес становлення особистості дитини, розвивається самостійність, дисциплінованість.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Беленька Г.В., Рухницька П.В. Роль казок В.О.Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей старшого дошкільного віку / Г.В. Беленька, П.В. Рухницька // Молодий вчений. – 2018. - № 8.1. – 18-21 с.
3. Сурмило О.А. Вивчення педагогічних умов використання казки як засобу морального виховання старших дошкільників / О.А. Сурмило // Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 5. – 181 с.
4. Чепіль М. Ідея добра і любові у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського / М. Чепіль. – К.: Молодь і ранок, 2012. – № 1. – 176 с.
5. Використання казок В. Сухомлинського у формуванні творчої особистості дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/statta-vikoristanna-kazok-v-suhomlinskogo-u-formuvanni-tvorcoi-osobistosti-ditini-112656.html>

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ

Робота з педагогічно занедбаними дітьми набуває актуальності, тому що з'явилась проблема антисоціальної поведінки дітей. Стає все більше важковиховуваних дітей, для їх перевиховання потрібно знати та враховувати позитивні та негативні сторони поведінки дітей. Вивчення занедбаної особистості ускладнюється такими умовами - одні приховують, або маскують дійсні мотиви поведінки потреби, в інших важко помітити позитивні якості через надмірність негативних.

Мета статті – розкрити причини педагогічної занедбаності учнів та підібрати шляхи її подолання в процесі навчання.

Педагогічно занедбана дитина - це така дитина, яка потребує особливого ставлення, підвищеної уваги сім'ї, вчителя. Занедбані діти є менш соціально пристосовані. Вони відрізняються надмірною ображеністю, у поведінці часто спостерігається негативізм, впертість. У таких дітей розсіяна увага, швидка втомлюваність. Вони часто реагують на невдачі, невпевнені в собі, важко адаптуються до нових умов, мають нестійкий настрій, неадекватну самооцінку. Такі діти намагаються компенсувати свій стан агресивністю, схильністю до ризикованих вчинків з метою привернути до себе увагу.

Родинне виховання стає головним у формуванні особистості дитину, тому так важливо, щоб саме в сім'ї вона прагнула розвиватися та бачила цей приклад з боку дорослих. Як зауважував В.О. Сухомлинський: «сім'я... - це первинний осередок багатогранних, людських відносин - господарських, моральних, духовно-психологічних, естетичних і, звичайно ж, виховних. Однак могутньою виховною та облагороджуючою силою для дітей вона стає тільки тоді, коли батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини» [2, с.414].

У молодшому шкільному віці в зв'язку з переходом до навчання у розвитку занедбаності головну роль починають відігравати сім'я та шкільні фактори. Сім'я може: відправивши в школу, не приділити дитині уваги, не допомагати їй в процесі навчання, не звертати уваги на проблеми в навчанні. У школі дитина може зустрітись з невмінням будувати відносини з однолітками, непосильністю навчальних вимог, перенавантаженням навчальним матеріалом. На формування занедбаності позначаються моральна атмосфера в класі, налаштованість на навчання, взаємини учнів.

Причинами відхиленя у поведінці є такі фактори: втрата інтересу до школи; надзвичайно ускладнена життєва ситуація; несприятливе мікросоціальне середовище; психопатія або інші патології мозку; труднощі адаптації до шкільного життя.

Найголовнішим завданням педагога є дослідити, за яких умов дитина стала педагогічно занедбаною, застосовувати різні виховні впливи, що враховували б індивідуальні особливості таких дітей. Такі діти потребують особливого підходу. В.О. Сухомлинський вважає, що немає такого становища, яке можна назвати безнадійним, отже немає дитини, яка б не піддавалася педагогічному впливу.

Вивчення учнів слід вести на основі спостережень, з допомогою анкетувань, бесід з батьками школярів. Об'єктами спостереження виступають навички навчальної діяльності школярів, рівень розвитку їх мислення та пам'яті, стан здоров'я, побутові умови, вплив навколишнього середовища. Метою роботи з такими дітьми є не лише корегування їх успішності, але й розвиток їх пізнавальної самостійності.

У молодшому шкільному віці, у зв'язку зі зміною провідної діяльності, на розвиток педагогічної занедбаності активно впливають шкільні фактори: неадекватні вимоги, непосильність перенавантаження, негативна оцінка результатів навчання, методика негативного стимулювання поведінки, негативне емоційне ставлення з боку вчителя, втрата бажання вчитися. За наявності несприятливої соціальної ситуації розвитку в сім'ї гальмуються та порушуються процеси формування самосвідомості особистості, внаслідок чого дитина стає педагогічно занедбаною.

За ступенем педагогічної занедбаності дітей можна поділити на такі групи:

- 1) діти, які байдуже ставляться до навчання, періодично порушують правила поведінки і дисципліну. Для них характерні негативні моральні якості, такі як нечестність, брехливість, грубощі тощо;
- 2) діти, які негативно ставляться до навчання й суспільно корисної діяльності. Вони систематично порушують дисципліну та норми моральної поведінки, постійно проявляють негативні моральні риси особистості;

Хорошим прикладом виховання такої дитини є виховання «успіхом». Адже коли в нас щось виходить краще, коли ми маємо певні досягнення - це надихає нас продовжувати далі. Так само і ці діти прагнуть в чомусь бути кращими, і педагог, аналізуючи поведінку дітей, повинен звертати увагу на позитивні сторони, старатись саме завдяки ним створити ситуацію успіху. «Найважливіше... зміцнювати у дитини віру в свої сили і терпляче чекати того моменту, коли відбудеться хоча б маленьке зрушення в її розумовій праці... Від успіху до успіху - в цьому й полягає розумове виховання важкої дитини» [1, с.512].

Для ефективного розвитку особистості важливо розвивати інтерес до світу, допитливість, бажання дізнаватись щось нове. Педагог повинен зацікавити дитину. Для успішного навчання і виховання важливо формувати в учнів адекватну оцінку власних досягнень, зміцнювати віру в власні сили. Лише така самооцінка стимулюватиме до активної самостійної та творчої діяльності.

Однією з головних умов виховання занедбаних дітей є ставлення до них як до особистостей, адже тоді вони почувають себе серед інших рівними, тоді з'являється повага до інших, товариські відносини, дружня атмосфера. Легше створити ситуацію успіху в дружній, колективній атмосфері. Проблема важковиховуваності – це, в першу чергу, проблема ставлення оточуючих до особистості з певними відхиленнями в поведінці.

Можна сказати, що педагогічна занедбаність – це ще й стійке відхилення від норми в поведінці, навчальній діяльності, що проявляється в нерозвиненості, неосвіченості та невихованості дитини, відставання у розвитку, що обумовлено впливом сім'ї, школи, навколишнього середовища.

Педагог повинен допомагати дитині реалізувати себе в різних видах діяльності, тому важливо пропонувати всі можливі варіанти та види діяльності.

Від успіху до успіху - в цьому полягає сенс виховання «важкої» дитини.

Виключне значення має увага та терпіння вчителя на уроці, коли така дитина працює поруч з іншими. Ні словом, ні жестом не можна показати, що вчитель перестав вірити в таку дитину, адже це може спричинити замкнутість дитини в собі та небажання продовжувати, як наслідок - апатію до всього навколо. Не можна сварити таку дитину, потрібно коректно вказати на помилки дитини та при можливості допомогти їй справитись з ними.

Навіть якщо «важка» дитина не досягає таких успіхів як інші, головним є те, що вона робить успіхи в порівнянні з попередніми її досягненнями.

Такої ж думки був педагог-новатор кінця ХХ ст. - В. Шаталов. Згідно з його ідеями всі діти талановиті, здатні оволодівати шкільною програмою. Вчитель повинен лише допомогти учневі пізнати себе, світ, виховати почуття людської гідності, складова якого – усвідомлення відповідальності за свої вчинки перед собою, товаришами, школою, суспільством.

Робота з педагогічно занедбаними дітьми – це важка справа що потребує неабияких зусиль педагога та сім'ї (іноді їх взаємовплив на дитину, співпрацю).

Роль вчителя полягає у використанні на уроках таких ефективних методів, як: наочність, ігрові форми навчально-пізнавальної діяльності, поетапне формування розумових дій.

Отже, удосконалення навчально-виховного процесу, використання різних форм, засобів, співпраця з сім'єю допомагає вчителю правильно організувати роботу на уроці з педагогічно занедбаними дітьми.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. - К., 1978.
2. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибр. Твори: в 5 т. - К., 1976. - Т.2.

Боровик Анастасія,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент *Н.А. Басюк*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

В освіті на сьогоднішній день відбуваються інноваційні процеси, пов'язані зі зміною технологій і засобів навчання. Один із напрямів цих змін пов'язаний із навчанням спілкуванню. В сучасному світі люди повинні вміти правильно розуміти позицію людей, які їх оточують, вміти обговорювати спірні питання та приймати правильні рішення. Від набуття цих умінь комунікації багато в чому залежить успіх людини в суспільстві.

Спілкування є однією з головних проблем, крізь призму якої визначають питання сприймання і розуміння людьми одне одного, лідерство і керівництво, згуртованість і конфліктність, міжособистісні взаємини тощо [3, с.25].

На сьогодні проблема культури спілкування набуває величезного значення. На жаль, ми можемо помітити в щоденному житті, що культура спілкування доволі низька. Оскільки в Україні розвиваються міжнародні зв'язки, проблема вміння спілкуватися, як на діловому, так і на побутовому рівнях, стає як ніколи актуальною. Це зумовлює необхідність у формуванні культури спілкування ще у дітей молодшого шкільного віку, так як саме в цей період відбувається істотні зміни в розумовому і духовному розвитку. Саме на уроках «Я у світі» можна розвивати комунікативні навички дитини, які в майбутньому будуть для неї дуже важливими.

Майже все своє життя людина проводить серед інших людей. З народження дитина починає знайомитися з різними людьми. Кожного дня людина зустрічає все більше нових людей, з якими вступає у взаємодію. Нам часто доводиться спілкуватися не тільки з тими, кого добре знаємо, а й з багатьма незнайомцями.

Постає важливе питання: якими знаннями та навичками повинна володіти дитина, щоб ефективно спілкуватися з оточуючими? Хочеться згадати дослідження Мільтона Еріксона, який вивчав природу людських стосунків. Він розробив стратегію під назвою «Діамант Еріксона». Суть полягає в тому, що вчитель формує стосунки з учнями, опираючись на любов, повагу, цікавість і завдяки цьому відбудеться спілкування. Головне пам'ятати про те, що:

1. Всі люди різні. Сприймати людей такими, якими вони є.
2. Кожна людина унікальна. Поважайте людську гідність.

Ці правила спілкування доречно використовувати на уроках «Я у світі», аби діти з раннього віку привчали себе до культури спілкування та використовували ці правила у реальному житті.

Саме культура спілкування – це частина культури поведінки людини у суспільстві. В свою чергу культура поведінки стосується щоденної поведінки людини у побуті та під час спілкування з іншими оточуючими. Культура поведінки не буває окремо від культури спілкування і навпаки. Вони дуже взаємопов'язані і тому важливо пам'ятати про їхню взаємодію.

Важливо згадати про мовленнєвий етикет, що є важливим компонентом національної культури. На уроках «Я у світі» молодші школярі вивчають народні звичаї, народний досвід, які сформували мова та мовленнєва поведінка. Звичайно про культуру поведінки варто згадувати і на інших уроках, проводячи інтегровані заняття, але саме на уроці «Я у світі» це буде найдоречніше.

Проблемою формування культури спілкування займалися О. Б. Добрович, В.С. Гозман, Т.О. Чубукова, Т.К. Чмут. Крім того, проблемі розвитку мовлення у навчально-виховному процесі надавали значення такі відомі педагоги як К.Д. Ушинський, Я.А. Коменський, М.С. Вашуленко, В.Я. Мельничайко, І.О. Синиця, Г.Т. Шелехова та ін. [5, с.24].

Термін «культура спілкування» вперше згадується у наукових працях 80-их років, у яких здебільшого описувались окремі види культури спілкування.

Відповідно до змісту виділяють такі рівні спілкування:

- 1) конвенційний – здійснюється відповідно до прийнятих правил;
- 2) примітивний – для тих, хто виявляє ініціативу спілкування;
- 3) маніпулятивний – рівень спілкування, під час якого партнер – це тільки суперник у певній грі;
- 4) стандартизований – спілкування ґрунтується на стандартах, а не на взаємному розумінні актуальності ролей один одного;
- 5) ігровий – спілкування відбувається в ігровій формі;
- 6) діловий – передбачає організацію співрозмовника на виконання конкретної справи;
- 7) духовний – вищий рівень спілкування.

Під час спілкування люди використовують такі його види: вербальне, мануальне, матеріальне, технічне, біоенергетичне.

На основі особливостей взаємодії людей, склалися такі стилі спілкування:

- 1) авторитарний – ґрунтується на підкоренні окремої людини;
- 2) ліберальний – ґрунтується на байдужому ставленні до дій учнів;
- 3) демократичний – ґрунтується на врахуванні думки інших.

Зазвичай у роботі учителів спостерігається змішаний стиль, в якому простежуються елементи вище названих стилів. Проте в сучасній школі спілкування зі сторони учителів має бути побудованим на демократичних засадах. Саме від вчителя залежить морально-психологічний аспект, який робить спілкування бажаним та цікавим для учнів.

Характерною рисою у взаємовідносинах молодших школярів є те, що їх дружба заснована, найчастіше, на випадкових інтересах. Свідомість молодших школярів ще не досягає такого рівня, щоб думка однолітків служила критерієм адекватної оцінки самого себе. Зазвичай діти молодшого шкільного віку спілкуються з однолітками в умовах гри або спільної діяльності. На уроках «Я у світі» учитель повинен у своїй роботі використовувати різні методи для формування культури спілкування учнів, так як потреба спілкування задовольняється, в основному, у провідній навчальній діяльності.

Особливе та важливе місце у навчанні дітей молодшого шкільного віку посідає ігрова діяльність. Саме в іграх починається спілкування дитини з однолітками, взаємодія з учителем. У процесі гри у дітей виробляється велика кількість корисних звичок, наприклад: працювати вдумливо, самостійно, зосереджено, починає розвиватися пам'ять, увага, з'являється жага до знань. Завдяки іграм дитина отримує з уяви все, що недоступне їй у навколишньому середовищі, дитина вчиться чомусь новому, орієнтується в різноманітних ситуаціях, поглиблює вже набуті знання, розвиває фантазію [1, с.3].

Якщо під час уроку застосовувати елементи гри, то в учнів з'являться приємні емоції та переживання і тим самим підніметься їхня пізнавальна активність на уроці. Саме ігри дають дітям важливий навик співпраці [2, с.5].

Діти віком 9 – 10 років з інтересом відносяться до оцінки, яку їм ставлять однолітки за сміливість, розум та ін. та хвилюються якщо ця оцінка не відповідає бажаній. Але такі переживання тривають не довго, їх легко змінити оцінкою з боку дорослих. Спілкування з дорослими дуже впливає на те, як буде складатися спілкування з однолітками. Як зазначав відомий український педагог А. Киричук, оцінка дорослими тих чи інших ровесників має прямий вплив на бажання дитини спілкуватися з тим чи іншим товаришем. Зазвичай, дитина молодшого шкільного віку вступає у спілкування тоді, коли для цього є конкретна основа.

Як правило в першому, інколи і в другому класі зміст спілкування визначається в основному навчальною діяльністю та грою, а вже в третьому класі в ньому більшою мірою присутня суспільна діяльність. Розширюються теми для розмов дітей, учні найчастіше обговорюють навчальну роботу, ігри, фільми, домашніх улюбленців, сімейні події та ін. Змістом предмету «Я у світі» передбачено вивчення цих тем.

Важлива роль у формуванні культури спілкування учнів молодшої школи належить вчителю. Його завдання полягає в тому, аби навчити дітей словесної ввічливості, мовного етикету. Особистість дитини проявляється і формується саме завдяки спілкуванню.

Дотримання мовленнєвого етикету допомагає учневі розвивати спілкування з ровесниками та дорослими. За допомогою етикету дитина може висловити радість, образу, прохання, налаштувати оточуючих на гарне ставлення до себе, відстояти свою думку. Вивчення правил етикету відбувається на основі вже відомих правил. До прикладу, учні вже знають, що необхідно вітатися зі знайомими при зустрічі, потрібно говорити ввічливі слова і т.д. Але в будь-якому разі, учитель поглиблює та збагачує можливість дитини у використанні вже відомих знань, умінь та навичок [4, с.87].

Тому дуже важливо формувати та розвивати культуру спілкування, аби в майбутньому дитина стала успішною та толерантною людиною.

Список використаних джерел:

1. Варзацька Л.О. Гра як засіб пізнання / Варзацька Л.О. // Початкова школа. – 1988. -№ 12. –С.34-35.
2. Використання гри для активізації навчально-виховного процесу: посіб. для студ. пед. вузу та викладачів / Уклад.: Мішкурова В.Ф.; Пагценко М. І. – К.: Наук. світ, 2001. - С. 3-12.
3. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / за ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К. : Центр учбов. літ., 2007. – 344с.
4. Формановська Н.І. Мовленнєвий етикет і культура спілкування. - К., 1989. - 233 с.
5. Чмут Т.К. Культура спілкування: навч. посіб. для студ. і викл. вищих навч. закладів. – Хмельницький: «ХІРУП», 1999. – 358с.

Вайднер Тетяна,
студентка 11-Мд групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент *Н.А. Басюк*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ

Проблема екологічного виховання майбутнього покоління виникла з того часу, відколи спостерігалась проблема збереження довкілля та її цінних ресурсів. Відтак на сьогодні пріоритетним залишається питання екологічного розвитку дітей дошкільного віку.

Дошкільний період є одним із важливих етапів формування особистості дитини, зокрема уявлення про оточуюче середовище та правилами поведінки в ньому. Залучення дітей до спілкування з природним довкіллям та спостереженням за ним сприяє формуванню ціннісного ставлення та свідомості дитини. Формування пізнавального мотиву є одним із важливих аспектів екологічної освіти дітей, формування бажання дитини спілкуватися з природою. Формування екологічної свідомості є важливим компонентом формування компетентної особистості дитини.

Наукове дослідження та відповідні підходи щодо екологічного виховання дітей дошкільного віку розроблені в дослідженнях Н. А. Пустовіт, Л. В. Шаповал, І. В. Іваненко. Однак щодо використання занять з ознайомлення з природним довкіллям у процесі формування екологічної компетентності дослідження не проводилось.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних засад формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку на заняттях з ознайомлення з природним довкіллям

Екологічне виховання дітей є одним із важливих напрямів в сучасних закладах дошкільної освіти, яка визначається відповідними програмними вимогами та стандартами освіти.

У Концепції екологічної освіти України серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної компетентності, морально-ціннісних орієнтацій особистості, що є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних орієнтирів щодо природи [5].

Основними завданнями екологічного виховання дітей дошкільного віку наступні:

- виховання гуманного ставлення до природного середовища;
- формування системи знань та уявлень про природу;
- вчити бачити красу довкілля, вміння милуватися нею;
- залучати до орієнтовно-практичної діяльності[2].

В.О. Сухомлинський писав: «Дитина за своєю природою допитливий дослідник, відкривач світу, тож нехай перед нею відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих і тремливих звуках, в казці, грі, творчості, красі» [1, с. 10].

Я.А. Коменський дав великий внесок в розвиток виховання дітей на лоні природи, Він вважав, що природа підкорюється найголовнішим законам, що діють у світі рослин, тварин, у взаєминах з людиною, що «... чіткий порядок школи треба запозичити у природи» [4, с. 124].

К.Д. Ушинський досліджував питання необхідності здійснення природної освіченості, закликав до спілкування та взаємодії з природою та дивувався тому, що «... виховний вплив природи ... так мало оцінений в педагогіці». [3, с 145]. Педагог вважав, що природний ландшафт має таке велике виховне значення і вплив на розвиток молоді душі, з яким важко сперечатися навіть таланту хорошого педагога.

Формування моральної особистості дитини, її відповідального ставлення до природи ґрунтується не тільки на вимогах, але і на знанні зразків моральної поведінки, на порівнянні власних дій та вчинків з такими зразками та їх оцінюванням. Цей процес забезпечує створення оцінних відносин, зумовлюючих моральні, естетичні, юридичні та інші критерії вчинків і переживань людини. Відтак, формування у дітей відповідального ставлення до природи досягається за умови їх участі в різних навчальних та життєвих ситуаціях, де слід приймати екологічно правильне рішення [9, с. 29].

Формування екологічної компетентності передбачає здійснення екологічного виховання — як системи педагогічної діяльності, що спрямована на розвиток екологічної культури дітей. У дітей слід формувати усвідомлення цінності природного довкілля та її єдності з людиною. Завдяки екологічному вихованню дитина здатна пізнати довкілля у всій її красі, співчувати живим істотам, що страждають, навчить дітей любити природу, дбайливо ставитися до навколишнього середовища, орієнтуватися в основних фактах забруднення природи, прихильно ставитися до тих, хто опікується природою [6].

Формування екологічної компетентності передбачає залучення дитини до знайомства з природою. Під час ознайомлення дітей із природою ефективно використовувати різні методи роботи:

- наочні (спостереження, розгляд картин, демонстрація фільмів);
- практичні (дослід, ігровий метод, праця);
- словесні (розповіді вихователя, читання художніх творів, бесіди) [8].

Під час добору дидактичного матеріалу слід враховувати принципи доступності та науковості. Наукове пізнання світу відбувається тоді, коли даються правильні уявлення й залучається чуттєвий досвід дошкільників, аналізуються зв'язки і залежності між об'єктами і явищами.

Ознайомлення дітей з природним довкіллям здійснюється на екскурсіях, прогулянках, під час ігор та праці. Велике значення мають бесіди, розповіді вихователя за картинками.

Для ознайомлення дітей з природою слід залучати дошкільників до безпосереднього спілкування з нею. Відтак в групах дошкільного закладу ефективно організувати куточки природи. Праця і спостереження дітей за рослинами і тваринами в куточку природи організовується протягом року. Праця в куточку природи проводиться щоденно.

Важливим для екологічного виховання є знайомство з художнім словом, літературними творами. Глибшому зацікавленню дітей навколишньою дійсністю сприятимуть підібрана дорослим інформація з художніх і науково-популярних творів екологічної спрямованості.

У старшому дошкільному віці формується вища форма наочно-образного мислення. Діти можуть засвоювати узагальнені знання, визначати особливості будови рослин, тварин та встановлювати їхню залежність від умов проживання. У дітей даного віку слід розвивати спостережливість, допитливість, любов та дбайливе ставлення до природи.

Важливе місце в екологічному вихованні посідає дослідницько-пошукова робота. Тут потрібно не давати відразу відповідь на запитання, яке постає, а пропонувати дітям самим віднайти її. Дітям цікаво розв'язувати проблемні завдання про природу та логічні завдання екологічної тематики. Це збуджує пізнавальну активність, викликає справжній інтерес до довкілля. Наприклад: «Хто швидше бігає – півник чи горобчик?», «Чому дерева голі?», «Коли це буває?» метою (первинні, повторні, заключні). В.О. Сухомлинський радив використовувати природу для виховання у дітей поваги до всього живого, з якої починається повага до людини, інтерес до її життя, гуманізм. Для педагога важливо підібрати такі слова для супроводу спостереження, які відповідали б завданням екологічного виховання [7].

У становленні емоційно-ціннісного, відповідального ставлення дитини до природи важливу роль відіграє гра. Найважливішим результатом гри є глибока емоційна задоволеність дитини її процесом, що найбільшою мірою відповідає потребам і можливостям пізнання навколишнього світу та побудови гармонійних стосунків із природою

Отже, формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку передбачає формування системи знань про природне середовище, здатності піклуватися про неї, систематично пізнавати, а також проявляти співчуття.

Список використаних джерел:

1. Біла І. Вчимо дивитися, бачити й творити // Дошкільне виховання. – № 4. – 2004. – С. 14 – 18.
2. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу // Дошкільне виховання – 2008. – №10. – С. 16–19.
3. Дитина. Програма навчання і виховання у дитячому садку. – К.: Освіта, 1993. – 266 с.
4. Екологія: основи теорії і практики: навчальний посібник / За ред. Потін А.Ф., Медвідь В.Г. та ін. – Львів: „Новий світ – 2000” Магнолія Плюс, 2003. – 296 с.
5. Концепція екологічного виховання в Україні // Інформаційний збірник МОН України. – 2002. – №7. – С. 10–11.
6. Лисенко Н. Екологічне виховання дошкільників. – К., 1993.
7. Романовська Д. Світ навколо нас – і я його частинка. Еколого – психологічний тренінг // Психолог. – № 21. – 2006. – С. 16 – 24.
8. Сухомлинський В. Павлинська середня школа // Вибр. твори: в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т.4. – 640 с.
9. Федіна К., Пісна В. Природа – краса і чинник життя // Дошкільне виховання. – № 25. – 2002. – С. 29.

Васьковська Юлія,
студентка 32 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Зі вступом дитини до школи її самосвідомість набуває нового рівня, проявляється як внутрішня позиція. Учень починає самовизначатися як суб'єкт навчальної діяльності, у нього формується Я-образ – результат усвідомлення глибинної суті людини, що дає змогу відрізнити себе від інших людей. Школа сприяє самостійності учня, надає йому широкі можливості для вивчення навколишнього світу. Дії школяра, порівняно з діями дошкільника, набувають набагато важливішого для нього значення, оскільки він уже змушений сам відповідати за себе. У молодшому шкільному віці вже оцінюють інтелектуальні, соціальні й фізичні можливості дитини. Унаслідок цього школа стає джерелом вражень, на основі яких починається розвиток самооцінки дитини.

Самооцінка – це необхідний компонент розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення дитиною самої себе, своїх фізичних сил, розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей своєї поведінки, свого ставлення до оточуючих, до інших людей і самого себе.

Метою статті є визначення особливостей самооцінки молодших школярів та психологічні умови її становлення на уроках «Я у світі».

Як і всі інші особливості особистості, самооцінка дитини складається у процесі виховання, у якому основна роль належить родині і школі. За твердженням О. Л. Зверевої, родина – головний інститут виховання. Те, що дитина здобуває у родині, вона зберігає протягом усього наступного життя. У родині формуються основи особистості [2].

Велике значення у становленні самооцінки молодшого школяра, на думку М. Феннела, має стиль сімейного виховання, прийняті у родині цінності. У цьому випадку рівень самооцінки виступає як показник нервово-психічного здоров'я підростаючого покоління. Заохочення (подарунки, слова схвалення), підтримуючи і закріплюючи конкретну поведінку, працюють на формування позитивної оцінки себе. Родина, у першу чергу, може допомогти дитині перебороти об'єктивно виникаючі труднощі [5].

Л. С. Выготський припускав, що саме у семирічному віці починає складатися самооцінка – узагальнене, стійке, позаситуативне і, разом з тим, диференційоване відношення дитини до себе. Самооцінка опосередковує відношення дитини до самої себе, інтегрує досвід її діяльності, спілкування з іншими людьми. Ця найважливіша особистісна інстанція, що дозволяє контролювати власну діяльність із погляду нормативних критеріїв, будувати свою цілісну поведінку відповідно до соціальних норм [1].

Сучасні дослідники дотримуються традиційної для вітчизняної психології точки зору стосовно того, що найбільш сенситивним періодом для становлення самооцінки, як особливого компонента самосвідомості, є молодший шкільний вік. З огляду на те, що провідною діяльністю у молодшому шкільному віці є навчання, представляється доцільним формування об'єктивної адекватної самооцінки саме у цьому віковому періоді [3].

Протягом навчального року у дітей відбувається формування самооцінки. Молодшому школяреві в навчальній діяльності необхідне уміння ставити цілі і контролювати свою поведінку, управляти собою. Для того, щоб управляти собою, необхідні знання про себе, оцінка себе. Процес формування самоконтролю залежить від рівня розвитку самооцінки. Молодші школярі можуть здійснювати самоконтроль тільки під керівництвом дорослого і за участю однолітків. Уявлення про себе – основа самооцінки молодших школярів. Самосвідомість дитини здійснюється в навчальній діяльності.

Неоднозначними є критерії самооцінки. Дитина оцінює себе двома шляхами: шляхом зіставлення рівня своїх домагань з об'єктивними результатами своєї діяльності і шляхом порівняння себе з іншими дітьми. Чим вищий рівень домагань, тим важче його задовольнити. Успіхи і невдачі в будь-якій діяльності істотно впливають на оцінку своїх здібностей в цьому виді діяльності; невдачі, як правило, знижують домагання, а успіх підвищує їх. Не менш важливий і момент порівняння: оцінюючи себе, дитина свідомо або мимоволі порівнює себе з іншими, враховуючи не тільки свої власні досягнення, але і всю соціальну позицію загалом. На загальну самооцінку особистості сильно впливають також її індивідуальні особливості і те, наскільки важлива для неї оцінювана якість або діяльність. Часткових самооцінок нескінченно багато. Судити по них про дитину, не знаючи системи її особистих цінностей, того, які саме якості або сфери діяльності є для неї основними, неможливо [4]. Але завдяки вчителям ці якості можна розкрити на будь-якому уроці, адже формування самооцінки залежить від:

- оцінки оточуючих;
- оцінки результатів власної діяльності;
- власного досвіду – успіхів і невдач;
- співвідношення реального та ідеального уявлення про себе;
- формування навчальної самостійності школяра;
- створення ситуації успіху в процесі організації навчальної діяльності.

Важливим навчальним предметом у становленні та формуванні самооцінки молодшого школяра є предмет «Я у світі». Головною його метою є формування у дитини здатності саморозвиватися відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб. Під час вивчення курсу «Я у світі» дитина усвідомлює не тільки свої інтереси та потреби, але й потреби та інтереси інших. Учні знайомляться з тим, що потрібно прислуховуватися до порад оточуючих, адже вони можуть допомогти в певних ситуаціях. Таким чином у молодших школярів поступово складається власне ставлення до себе.

Самооцінка учня у процесі навчання розвиває критичне ставлення до власних здібностей і можливостей, впливає на об'єктивне оцінювання результатів навчання. Успіхи у навчанні сприяють активній діяльності учня на уроках, він стежить за ходом думки вчителя й однолітків, бере активну участь у розв'язанні будь-яких проблем, замислюється, визначає своє ставлення у процесі подій, прогнозує подальше ускладнення матеріалу.

У 4 класі, під час вивчення теми «Я – людина», в учнів складається враження про неповторність кожної людини (зовнішність, поведінка, здібності, характер), неприпустимість заподіяння будь-якої шкоди собі й іншим. Це «великий плюс» для формування самооцінки школярів. Дитина усвідомлює свою неповторність та неповторність іншої людини, вона може порівнювати себе з кимось і робити висновки про те, що в світі не існує людей з однаковими інтересами, здібностями та характерами.

Тема «Я та інші» розкриває роль сім'ї в житті молодшого школяра. Дитина розуміє, які обов'язки у сім'ї виконують батьки та які – вона сама. Молодший школяр вчиться піклуватися про себе та свою сім'ю. Саме від сім'ї, в період молодшого шкільного віку, на 60% залежить формування та становлення самооцінки. Тому важливо на уроках «Я у світі» відкрити дітям їх зв'язок із сім'єю.

На самооцінку молодшого школяра впливають не лише оточуючі та батьки, але й сама дитина. Оцінка власних досягнень та поразок можуть суттєво змінити самооцінку із низької в адекватну, із адекватної у високу, із високої в низьку та навпаки. Якщо дитина в змозі оцінити власну діяльність, то вона буде підтримувати сама себе в своїх невдачах і знати, що вона може краще.

Окрім власної оцінки, великий вплив має вчитель на формування самооцінки. В період молодшого школяра, учителю варто знати індивідуальні особливості учнів. Якщо на уроках «Я у світі» учитель виділяє тільки кращих учнів, то їхня самооцінка буде завищуватися, а в інших школярів навпаки – падати на нижчий рівень. Саме тому учителю варто відноситися до всіх учнів однаково. Якщо дитина зробила щось не правильно, не варто її пригнічувати, а навпаки потрібно додати їй впевненості в собі. Це покращить її прагнення до навчання.

Оцінюючи знання, вчитель одночасно оцінює особистість, її можливості і важливе місце серед інших. Саме такими сприймаються оцінки дітьми. Орієнтуючись на оцінки вчителя, діти самі розподіляють себе і своїх товаришів на відмінників, середніх, слабких, стараних чи нестараних, відповідальних або й безвідповідальних, дисциплінованих чи недисциплінованих.

Таким чином, самооцінка – це та цінність, значущість якої надає собі індивід загалом та окремим сторонам своєї особистості, діяльності, поведінки. Самооцінка впливає на поведінку, діяльність і розвиток особистості, її стосунки з іншими людьми. Відображаючи рівень задоволення чи незадоволення собою, самооцінка створює основу для сприймання власного успіху чи неуспіху в діяльності, досягнення мети певного рівня, тобто рівня домагань особистості.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М., Педагогика, 1991. – 436 с.
2. Зверева О. Л. Семейная педагогика и домашнее воспитание детей / О. Л. Зверева, А. Н. Ганичева. – М. : Сфера, 2009. – 256 с.

3. Калюжна С. М. Особливості взаємозв'язку самооцінки і тривожності у молодшому шкільному віці / С. М. Калюжна, М. В. Шевергіна // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти: електронний науковий журнал. – Запоріжжя, 2015. – № 2. – Ч. 2. – С. 17-22.

4. Татенко В.А. Шляхи формування особистості учня. – К., 1985. – С. 35.

5. Феннел М. Как повысить самооценку / М. Феннел. – М. : АСТ, 2005. – 287 с.

Гуз Наталія,
студентка 47 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ З КУРСУ « Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Великий педагог Василь Сухомлинський наголошував: «Щоб дитина була палко зацікавлена навчанням, їй необхідне багате, різноманітне, привабливоче, інтелектуальне життя» [6]. Ці слова є актуальними на сьогоднішній день. Навчальний процес різноманітний: він поєднує в собі різні форми, методи, технології, має зацікавити здобувачів освіти. Станом на сьогоднішній день в освітньому середовищі проводяться реформи, запроваджується Нова українська школа, метою якої є, відповідно до Державного стандарту початкової освіти, всебічний розвиток особистості. Дітям подобаються цікаві уроки, які стимулюють їх до пошукової діяльності, розвивають творче мислення, захоплюють. Такими уроками в наш час є нестандартні уроки.

Мета статті - розкрити особливості використання нестандартних уроків з курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

В багатьох літературних джерелах під поняттям «урок» розуміється певна форма навчання, яка організовується в межах класно-урочної системи та характеризується відносною завершеністю обмеженого в часі педагогічного процесу, який проводить учитель за певним розкладом із групою учнів постійного складу, опосередкованого віку і рівня підготовки [2]. А от навчальне заняття, яке характеризується незвичайним задумом та організаційною формою, називають нестандартний урок. Цей різновид уроків різноманітний, подобається учням, розвиває в них творче нестандартне мислення.

Особливості нестандартного уроку відображаються в логіці побудови учбового процесу, в змісті матеріалу, що вивчається, в методах організації навчально-пізнавальної діяльності учнів і управління нею, в структурі уроку і формах контролю вчителя за процесом і результатом діяльністю вчаться. Якщо вчитель добре засвоїв зміст і сутність теорії організації процесу такого навчання, оволодіє формами, методами і технічними засобами навчання з метою активізації пізнавальної діяльності учнів, систематично творчо застосовуватиме засвоєне на практиці, це зробить навчально-вихований процес результативним.

Молодший школяр охоче сприймає зміст нестандартного уроку, зазвичай активно залучається до цікавої роботи, виявляє інтерес до різноманітних завдань творчого змісту, які також потребують творчого мислення та творчого пошуку.

Значення нетрадиційних уроків у навчально-вихованому процесі ЗОШ обґрунтували такі науковці, як: Я. А. Коменський, Л. Виготський, А. Вербицький, С. Рубінштейн, В. Давидов та ін.

Нестандартний урок – це тип навчального заняття, який характеризується незвичністю задуму та незвичною цікавою для дітей організаційною формою та викладом матеріалу.

У педагогіці існують різні підходи до трактування цього поняття.

На думку методиста І. Підласог, нестандартний урок – вид навчального заняття, що передбачає імпровізаційну структуру, оригінальність задуму та його проведення. Структура такого уроку обов'язково сприяє тому, щоб він не був стихійним [4, с.51].

Вітчизняний науковець Т. Стеценко зазначає, що проведення нестандартного уроку потребує від педагога чітко організованої та продуманої структури на всіх його етапах [3, с.21].

М. Вашуленко визначає нестандартний урок як тип заняття, що має гнучку структуру, характеризуються особливою довірчою атмосферою між учасниками навчального процесу, що створює максимально сприятливі умови для перетворення учнів на активних суб'єктів цього процесу [1, с. 24–25].

У початковій школі використовуються різноманітні види нестандартних уроків. Зокрема, на уроках освітньої галузі «Суспільствознавство»: урок-суд; урок-вікторина; урок-екскурсія; урок- брейн-ринг; уроки-змагання.

Предмет «Я досліджую світ» у початкових класах за навчальною програмою Шиян Р.Б. охоплює такі розділи для вивчення: «Людина» (пізнання себе, своїх можливостей; здорова і безпечна поведінка); «Людина серед людей» (стандарти поведінки в сім'ї, в суспільстві; моральні норми; навички співжиття і співпраці); «Людина в суспільстві» (громадянські права та обов'язки як члена суспільства. Пізнання свого краю, історії, символів держави. Внесок українців у світові досягнення); «Людина у світі» (толерантне ставлення до різноманітності світу людей, культур звичаїв); «Людина і природа» (цілісність природи, взаємозв'язок об'єктів і явищ, відповідальна діяльність людини у природі, залежність між діяльністю людини і станом довкілля).

Типова навчальна програма дає можливість вчителю самостійно обирати спосіб подання змісту із цих освітніх галузей Державного стандарту, добирати дидактичні матеріали, які необхідні для уроку, спираючись на індивідуально пізнавальні можливості учнів (рівень навченості учнів, цілі, мотиви, емоційно-вольовий розвиток) [5].

Саме в навчальній діяльності молодшого школяра формується ставлення до себе, до світу, до суспільства, до інших людей і, найголовніше, те, що це ставлення реалізується саме через дану діяльність як ставлення до змісту і методів навчання, вчителя, класу, школи тощо. Молодший школяр розвивається і формується в навчальній діяльності як особистість завдяки усвідомленому, цілеспрямованому присвоєнню соціокультурного досвіду у різних видах й формах суспільно-корисної, пізнавальної, теоретичної та практичної діяльності.

У навчальній діяльності розгортається особистісне психічне життя і психічний розвиток молодших школярів, формуються психічні новоутворення, завдяки чому діти виходять на новий рівень пізнання світу й самопізнання, відкривають нові власні можливості та перспективи.

Найчастіше дитина виявляє особливий інтерес та активність на уроках нестандартного типу, які захоплюють її цікавими завданнями, можливістю попрацювати творчо та реалізувати свій потенціал.

Головні цілі нестандартного уроку:

- розвиток мислення і здібностей учнів, розвиток творчих умінь;
- засвоєння учнями знань, умінь, здобутих в ході активного пошуку й самостійного вирішення проблем, в результаті ці знання, вміння міцніші, ніж при традиційному навчанні;
- виховання активної творчої особистості учня, що вмє бачити, ставити і вирішувати нестандартні проблеми;
- розвиток професійного проблемного мислення – у кожній конкретній діяльності має свою специфіку.

Переваги застосування нестандартних уроків:

- забезпечення достатньої мотивації, здатної викликати інтерес до змісту проблеми;
- забезпечення посильності роботи з виникаючими на кожному етапі проблемами (раціональне співвідношення відомого і невідомого);

• значущість інформації, одержуваної при вирішенні проблеми для учня та ін.

Готуючись до нестандартного уроку, педагог повинен продумати:

- які вміння та навички урок має сформувати у учнів;
- який матеріал краще використати для уроку;
- визначити організацію самого проведення уроку;
- підбиття підсумків уроку.

Характерною особливістю для використання нестандартних уроків є інформаційно-пізнавальна система навчання – це оволодіння готовими знаннями, змагання, пошук нових даних. На цих уроках вчитель може організувати діяльність класу так, щоб учні працювали самостійно, а вчитель лише керує цією діяльністю, забезпечуючи при цьому всіма необхідними дидактичними матеріалами. Нестандартний урок на відміну від традиційного стимулює пізнавальну активність та ініціативу школярів. Навчання спрямоване на підвищення їхніх знань, формуванню працьовитості, потрібних у житті навичок і вмінь.

Отже, нестандартний урок – це такий вид заняття, що вирізняється цікавим викладом навчального матеріалу, особливостями своєї побудови та передбачає різноманітні види діяльності на занятті. Нестандартні уроки потребують більше зусиль для їх організації та проведення, найчастіше вони мають цікавий та ігровий творчий зміст. Під час проведення таких уроків розкривається творчий, розумовий або ж організаційний зміст потенціалу учня.

Список використаних джерел:

- 1.Вашуленко М. Нестандартний урок / М. Вашуленко // Педагогіка. – 2011.- №5. – С.24-26.
- 2.Основи дидактики: навч. посіб. / В.М.Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.
- 3.Підласий І. Нетрадиційний урок / І. Підласий. - К., Основа. – 233с.
- 4.Стеценко Т. Формування пізнавального інтересу молодших школярів шляхом упровадження нестандартних уроків [Електронний ресурс] / Т.Стеценко. – Режим доступу:www.teacherjournal.com.ua/attachments/20573_Стаття.doc.
- 5.Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. - 240с.

Дмитренко Марина,

студентка групи 11Бд – Дошк

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Явище гри упродовж усієї історії людства привертало увагу вчених: філософів, соціологів, психологів та педагогів. Зокрема, філософсько-культурологічні та педагогічні підходи до гри відображені у мислителів минулого (Арістотель, Платон, Ж.-Ж. Руссо, Г.Спенсер, Дж.Локк, Я.А. Коменський, Г. Сковорода та ін.). Оцінку ігрової діяльності та значення гри в різних педагогічних аспектах розглядали у своїх працях С. Шацький, В. Сухомлинський, А. Макаренко, та ін.

Психологічні особливості гри розкриті у дослідженнях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна та інших вчених. Наукові розвідки засвідчують, що дидактична гра має багато різновидів, однак їх спільними характеристиками є елементи власне гри.

Численні теорії та концепції ігрової діяльності визначають дидактичну гру як:

- провідний (практичний) вид діяльності протягом життя;
- метод та форму активного навчання;
- засіб активізації пізнавальної діяльності;
- цілісну, самостійну (ігрову) технологію;
- складову (елемент) іншої технології;
- різновид практичного заняття або його частини тощо.

Наявність різних підходів і класифікацій доводить, що гра як дидактична категорія – багатовимірне поняття і може розглядатись з різних точок зору.

Метою статті є характеристика дидактичної гри як методу інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку.

Дидактична гра – це метод навчання, що дає змогу формувати в учнів уміння й навички, систему уявлень і понять шляхом вправлення в процесі ігрової діяльності. Сутність дидактичних ігор полягає у вирішенні пізнавальних завдань, поставлених в цікавій формі. Саме вирішення пізнавальної задачі пов'язано з розумовою напругою, з подоланням труднощів, що привчає дитину до розумової праці. Одночасно розвивається логічне мислення дітей. Засвоюючи в дидактичній грі той або інший програмний матеріал, діти вчаться спостерігати, порівнювати, класифікувати, розрізняти предмети по тих або інших ознаках; вправляти пам'ять, увагу; вчаться застосовувати чітку і точну термінологію, зв'язно розказувати; описувати предмет, називати його дії і якості; проявляють кмітливість, винахідливість.

Значення дидактичних ігор для розвитку дітей надзвичайно велике тому, що в процесі ігрової діяльності разом з розумовим розвитком здійснюється фізичне, естетичне і етичне виховання. Виконуючи різноманітні рухи, дії з іграшками і предметами, дитина розвиває дрібні м'язи рук. Засвоюючи кольори, їх відтінки, форму предметів, маніпулюючи іграшками і іншим ігровим обладнанням, набуваючи певного чуттєвого досвіду, діти починають краще розуміти красу навколишнього світу. Виконуючи правила гри, діти привчаються стримуватися, контролювати свою поведінку, внаслідок чого виховується воля, дисциплінованість, чесність, правдивість, уміння діяти спільно, приходити один одному на допомогу, радіти власним успіхам і успіхам товаришів.

Існує багато видів дидактичних ігор:

1. Ігри з предметами. У них використовують дидактичні іграшки (мозаїку, кубики), реальні предмети, різноманітний природний матеріал. Під час такої гри діти ознайомлюються з властивостями та ознаками предмета. Поступово їхня ігрова діяльність ускладнюється, вони починають розрізняти, об'єднувати предмети за однією ознакою, це сприяє розвитку логічного мислення.

2. Настільно-друковані ігри. Вони передбачають дії із зображеними предметами. Такі ігри зорієнтовані на розв'язання таких завдань: добір картинок за схожістю (парні картинки, деякі різновиди лото), складання із картинок цілого (кубики, пазли). Під час такої гри діти систематизують знання про навколишній світ, розвиваються розумові здібності, формуються організаторські здібності.

3. Словесні ігри. Вони найскладніші тому, що змушують дітей оперувати уявленнями, застосовувати набуті знання у нових ситуаціях. Ці ігри спрямовані на розвиток мовлення, уточнення і закріплення словникового запасу, формування вміння рахувати. Під час такої гри дітям доводиться описувати предмети, розпізнавати їх за описом, за ознаками схожості та відмінності.

За характером ігрових дій дидактичні ігри класифікуються на:

- доручення. Грунтуються на інтересах дітей до дій з іграшками і предметами: підбирати, роз'єднувати, складати, нанизувати тощо;

- відшукання предметів. Їхньою особливістю є те, що предмети несподівано з'являються і зникають.

- відгадування загадок. Вибудовуються вони на з'ясуванні невідомого: "Впізнай", "Відгадай".

- сюжетно-рольові. Полягають у відображенні різних життєвих ситуацій, у виконанні ролей.

- фанти або заборонений предмет. Пов'язані з цікавими для дітей ігровими моментами: скинути картинку, утриматися, не сказати забороненого слова тощо.

Дидактична гра буде ефективною за умови її правильної організації. Для використання дидактичних ігор характерні наступні етапи: орієнтація (учитель представляє тему, дає характеристику грі, загальний огляд її ходу і правил); підготовка до проведення (виявляється в ознайомленні зі сценарієм, розподілі ролей, підготовці до їх виконання, забезпеченні процедур управління грою); проведення гри (учитель стежить за ходом гри, контролює послідовність дій, надає необхідну допомогу, фіксує результати); обговорення гри (дається характеристика виконання дій, їх сприйняття учасниками, аналізуються позитивні і негативні моменти ходу гри, труднощі, обговорюються можливі шляхи вдосконалення гри). Дидактична гра має певний результат – фінал, що надає їй завершеності. Він виступає, перш за все, у формі розв'язання поставленого навчального завдання і приносить учням моральне і розумове задоволення. Для вчителя результат гри завжди є показником рівня досягнень учнів у засвоєнні та застосуванні нових знань.

Усі структурні елементи дидактичної гри пов'язані між собою, і відсутність основних з них руйнує гру. Без ігрового задуму, дій та правил, дидактична гра стає або неможливою взагалі або втрачає свою специфічну форму, перетворюється на виконання вказівок, вправ тощо. Тому, готуючись до заняття, що містить дидактичну гру, необхідно скласти сценарій, вказати, скільки часу відводиться на її проведення, врахувати рівень знань та вікові особливості учнів, реалізувати міжпредметні зв'язки. Поєднання цих елементів, а також їх взаємодія підвищують організованість гри, її ефективність призводить до бажаного результату. Цінність дидактичної гри полягає в тому, що діти, граючи, значною мірою самостійно набувають нових знань, активно допомагають одне одному.

Використовуючи гру, учитель має зберегти інтерес дітей до неї. За згасання або за його відсутності в жодному разі не треба примусово нав'язувати гру дітям, оскільки примусова гра втрачає своє дидактичне та розвивальне значення, у цьому випадку з ігрової діяльності випадає найцінніше – емоційний компонент.

За наявності інтересу діти беруть участь у грі і навчаються із задоволенням, що позитивно впливає на засвоєння ними знань.

Визначено, що використання дидактичних ігор у дошкільній освіті дає змогу дітям долати суттєві труднощі в навчанні, бачити власні помилки, оцінювати досягнення, поєднувати теоретичні знання з практичними. Цілеспрямоване, систематичне використання даного методу навчання в закладах дошкільної освіти сприятиме формуванню в дітей ієрархічно-підпорядкованих компетентностей (ключових, загальнопредметних і предметних). Потенційний позитивний вплив даного методу на успішність реалізації компетентнісного підходу обумовлює подальше проведення наукових досліджень для розробки комплексу дидактичних ігор, спрямованих на формування компетентностей певного виду, визначення дидактичних та методичних засад їхнього використання в закладах дошкільної освіти, характеристики критеріїв та показників ефективності даної роботи.

Отже, дидактична гра – систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності, здатності до самостійного пізнання.

Список використаних джерел:

1. Вільна енциклопедія "Вікіпедія" [Електронний ресурс]. -Режим доступу: http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/Навчаюча_гра
2. Кларин М.В. Игра в учебном процессе / Михаил Владимирович Кларин //Сов. педагогика. - 1985. - № 6. - С. 57-61.
3. Козлова С. А., Куликова Т.В. Дидактические игры //Дошкольная педагогика. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 322 с.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. - Харків: ХДПУ, 1997. - 338 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ

На сьогодні спостерігається проблема збереження цілісності навколишнього середовища через діяльність людини та різні глобальні катастрофи. Відтак визначається необхідність спрямування роботи на екологічне виховання майбутнього покоління.

Вплив природи на формування особистості розкрито в роботах Я.А. Коменського, Дж. Локка, Й. Песталоцці, С. Русової, Ж-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Є. Фльориної. Сучасні дослідники цієї проблеми (С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін) підкреслюють необхідність формування екоцентричного типу екологічної свідомості як регулятора діяльності людей у природі.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних засад екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природним довкіллям.

Проблема екологічного виховання досліджувалась багатьма відомими в різні часи педагогами, вітчизняними та зарубіжними вченими. Неоціненний досвід, який сформувався поколіннями, дає змогу покращити та наповнити сучасну систему екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав різні підходи науковців до визначення поняття "екологічне виховання". Зокрема, Н. Яришева пропонує таке визначення: "Екологічне виховання – це цілеспрямоване формування екологічної свідомості та культури вихованців на основі використання різних форм та методів екологічної освіти" [8, с. 34].

Л. Морозова так трактує це поняття: "Екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, що має на меті формування екологічної культури дітей. Відтак передбачається не тільки формування у дітей певних екологічних знань, але і усвідомлення цінності природи" [3].

Мета екологічного виховання — формування в особистості дитини екологічного мислення та свідомості, знань та світогляду. Основна моральна категорія — екологічна свідомість [5, с. 56].

На основі екологічного мислення формується екологічна культура, що включає знання про довкілля — природне та соціальне, екологічне мислення та екологічна відповідальність, вміння вирішувати екологічні проблеми, участь в природоохоронній діяльності.

Завдання екологічного виховання передбачає накопичення, систематизацію, застосування знань, виховання любові до природи, бажання берегти та примножувати її [6, с. 304].

Основна мета екологічного виховання включає в себе наступні аспекти:

- виховання любові, чуйності, доброзичливого ставлення до природи;
- екологічно спрямована діяльність;
- формування вміння турбуватися про природні об'єкти;
- виховання культури поведінки, екологічної відповідальності;
- формування інтересу та прагнення пізнати природу;
- виховання потреби у спілкуванні з природою, уміння спостерігати й відчувати її красу й гармонію [3, с.25].

Зміст екологічного виховання дітей дошкільного віку визначений на основі Базового компонента дошкільної освіти та авторських програм екологічного виховання. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними „науку життя”, яка сприяла б формуванню творчих особистостей з розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду у дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи [1, с. 42].

Проблема активізації розумової діяльності дошкільників на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти є однією з найактуальніших, оскільки успіх навчання залежить не тільки від змісту тих знань, які дитина засвоїла, а й від методів роботи вихователя, від того як формується у дитини відношення до розумової діяльності, до процесу засвоєння знань, що виражається в їх активності. Старший дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку потреби у пізнанні, тож своєчасне і адекватне опрацювання відповідних інтересів дитини, їх стимулювання у всіх сферах діяльності – важлива умова формування розумової активності.

Основними складовими аспектами екологічного виховання є морально-екологічне та еколого-естетичне. Морально-екологічне виховання передбачає встановлення гармонії між принципами людської моралі та намірами, діями і поступками конкретної людини, а також дає змогу осмислити відповідальність за стан природи і життя майбутніх поколінь. У дітей поступово розвивається почуття поваги до природи, всього живого, а також допомагає засвоїти правила природокористування та відносин з природою.

Н. Карпенкова акцентує увагу на «еколого-естетичному вихованні», під яким розуміється педагогічна система, що має мету, завдання, етапи, педагогічні умови і спрямована на досягнення кінцевого результату – формування вмінь і навичок природовідповідної діяльності, поведінки, здатності зберігати і перетворювати навколишнє середовище за законами екологічної та естетичної культури [8, с. 27].

Різноманітні методи — наочні, практичні, словесні — можуть застосовуватися під час різноманітних форм організації роботи по ознайомленню дошкільників з природою. Такими формами є заняття, екскурсії, як особливий вид занять, цільові і повсякденні прогулянки.

Заняття розглядаються як важлива форма роботи по ознайомленню дошкільників з природою. Це зумовлене тим, що заняття дають змогу формувати знання у всіх дітей одночасно, у певній послідовності з урахуванням можливостей дітей і природного оточення. Під керівництвом вихователя відповідно до програми у дітей формуються системні знання, розвиваються пізнавальні процеси, здібності, формується правильне ставлення до природи.

Інтегровані заняття найчастіше вирішують завдання поглиблення, закріплення знань. Комплексні заняття — це сполучення занять з двох розділів, об'єднаних однією темою [7, с. 14].

Одним із важливих завдань гармонійної взаємодії дітей з природним довкіллям є формування екологічної культури. Складовою екологічної культури є екологічна свідомість, тобто здатність дітей усвідомлювати значення природного середовища, її цінності та реалізація відповідної поведінки.

Екологічна культура розглядається як соціально значима діяльність у сфері взаємодії суспільства і природи у взаємозв'язку з її

результатами - матеріальними і духовними цінностями, правовими нормами, народними звичаями і традиціями [2, с. 7].

Отже, екологічне виховання дітей дошкільного віку є одним із пріоритетних завдань формування компетентної особистості дошкільника в закладах дошкільної освіти.

Екологічне виховання добре в багатьох відносинах: воно не вимагає особливих витрат, дуже ефективно – так як саме в дитинстві формується модель поведінки на все життя, яка до того ж ще й передається від батьків до дітей, і, зрозуміло, воно чудово виконає свою основну мету – зменшити антропогенне навантаження на навколишнє середовище [4, с. 446].

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / Міністерство освіти України. Академія педагогічних наук України – К.: Світоч, 2003. – С. 42.
2. Екологія і довкілля // Дитячий садок. – Липень. Число 25 – 26. – 2004. – С. 7.
3. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості / Л.Морозова // Вища освіта України. – 2001. – №2. – С. 25. – Бібліогр.: 4 назв.
4. Онопрієнко В. П. Позанавчальні методи і засоби виховання екологічної свідомості / В. П. Онопрієнко // Гілея: науковий вісник. К., 2012. Вип. 63. С. 466.
5. Різник Л. Горніся до природи – не матимеш пригоди // Дошкільне виховання. - 2001. – №8. – С. 56.
6. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – С. 304.
7. Туник І. Таємниці весняної природи: комплексні заняття з природознавства // Дошкільне виховання. – 2003. – №5. – С.14.
8. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. – К.: Вища школа, 1993. – С. 34.

Зарченко Аліна,

студентка 11Бд-Дошк групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Дошкільний вік є сприятливим для початку формування моральних якостей дитини, оскільки на цьому етапі закладаються основи моральності особистості, розвиваються уявлення, почуття, формуються звички і навички, які спрямовуватимуть подальше вдосконалення моральності особистості. Отже, дошкільне морально-етичне виховання є початковим періодом становлення особистості, коли закладаються основи ставлення до народної культури, звичаїв, навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються перші моральні норми поведінки.

Дослідниками етнопедагогіки є В. Сухомлинський, Г. Довженюк, М. Драгоманов, О. Знойко, О. Ковалевський, І. Огієнко, В. Скуратівський, Ю. Ступак, В. Чайка В. Мосіяшенко, К. Ушинський.

Мета статті: проаналізувати особливості виховання дітей дошкільного віку засобами етнопедагогіки.

Етнопедагогіка потрібна у вихованні дітей для того, щоб відродити втрачені у минулому національні духовні та моральні цінності.

А. Ізмайлов дає своє, ширше визначення народної педагогіки. За його словами, «народна педагогіка - це сукупність нагромаджених та перевірених практикою емпіричних знань, умінь, відомостей, навичок, що передаються з покоління в покоління переважно в усній формі як продукт історичного й соціального досвіду народних мас» [3].

Кожний народ передає свій історичний досвід, духовне багатство з покоління в покоління як спадок старшого покоління молодшому.

Український народ упродовж віків творив систему знань, ідей, принципів, традицій, засобів, які завжди використовувались у формуванні загальнолюдських та національно-культурних цінностей. Всі ці знання було виокремлено в етнопедагогіку, або як її ще називають в галузь народної педагогіки. В народній педагогіці акумульовано багатий досвід виховання, сформований віками, що допомагає вихователям прилучати дитину до національних традицій, звичаїв, норм поведінки. Метою етнопедагогіки є формування усвідомлення належності до свого народу, значення таких людських чеснот, як порядність, чесність, любов до матері, сім'ї, Батьківщини. Сутність етнопедагогіки полягає в сукупності і взаємозв'язку понять, поглядів, ідей, досвіду в теорії і практиці національного виховання.

За переконаннями К. Ушинського, важливим засобом народного виховання є вся народна культура як єдине ціле. Всі елементи народної культури впливають на базові якості особистості. Але особливе місце у вихованні він приділяє рідній мові як складовій народної культури. Рідна мова, на думку К. Ушинського, має найбільший морально-етичний вплив на розвиток дитини: "Кожне слово мови, кожна його форма, кожне вираження є результатом думки й почуття людини, через які відбулася у слові природа країни та історія народу. Успадковуючи слово від предків наших, ми успадковуємо не тільки засіб передавання наших думок і почуттів. Від всього життя народу це єдиний живий залишок на землі, і ми – спадкоємці цього живого багатства, у якому вміщено всі результати духовного життя народу" [7, с. 15-16].

Вагомим внеском у розвиток етнопедагогіки є праці педагога-демократа А. Макаренка, який у процесі виховання підлітків в післяреволюційних умовах відводив особливе місце етнопедагогіці, поширював її ідеї, використовував народні педагогічні методи у власній роботі. Він закликав колег не нехтувати народними педагогічними традиціями, наповнювати їх новим змістом. Велику увагу у вихованні педагог приділяв народним іграм і танцям [4].

Ідеї А. Макаренка про етнопедагогіку відбилися у подальших працях його послідовників. Найбільш відомий із них педагог В. Сухомлинський – наголошував: "Народ – живе, вічне джерело педагогічної мудрості" [6, с. 31].

Г. Ващенко розглядав виховання дитини на засадах християнської моралі і на здобутках духовності українського народу. Свій підручник «Виховний ідеал» він завершує словами: «Плекаючи свої кращі традиції, борючись за свою самостійну державу, українська молодь разом з тим мусить не тільки плекати загальнолюдські ідеали, а й активно боротись за них» [2, 182].

Риси особистості у більшості людей не успадковуються, а набуваються, у процесі виховання.

Етнопедагогіка на перше місце ставила моральне виховання, розглядаючи його як процес підготовки підростаючого покоління до життя.

Перші моральні норми дитина, за традиціями народної педагогіки, повинна була пізнати в сім'ї. Саме тут дітей з найменшого віку навчали: поважай старшого, в усьому віддавай йому першість, шануй старість, не нехуй порадами старших. Етнографи відзначають у побуті великих сімей своєрідну субординацію. Так, коли всі сідали за стіл і їли з однієї миски, то першим набирав страву найстарший член сім'ї, потім усі інші, віддаючи першість старшому за віком. Коли хтось із дітей намагався порушити це правило, він тут же за столом карався (старша дитина била його ложкою по голові). Батька, матір, старших членів родини і взагалі старших за віком людей в українців прийнято називати на «Ви». Діти повинні чемно вітатися із старшими, вклонятися при зустрічі,

а хлопчики повинні зняти головний убір. Такий життєвий лад мав величезний позитивний вплив на формування моральності дітей. Як зазначає Є. Сявавко, в таких умовах «дитина привчалась до думки, що в суспільстві більшу винагороду одержує той, чия участь у суспільно корисній праці більша, хто може більше зробити для інших, у кого більший досвід» [1, с. 10-11].

За В. Мосіяшенком, провідними серед засобів народної педагогіки є: «рідна мова, усна народна творчість, національна міфологія і символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї і обряди, народні ігри, іграшки, ритуали та урочистості, безпосередня особиста праця, природа, колискова пісня, скоромовки, оповідання, казки, частівки, утішки, забавлянки, закликанки, атмосфера рідної домівки, приклад старших, дитяча самодіяльність, народні афоризми, прислів'я, приказки» [5, с. 15].

Моральне виховання — це формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки особистості на основі сформованих ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності.

Основними завданнями морального виховання є: ознайомлення з правилами і нормами моральної поведінки; формування почуттів; формування переконань; вироблення умінь і навичок моральної поведінки.

Народна педагогіка — система поглядів народу на освіту та виховання дітей і молоді. Вона створювалася протягом ряду століть, збагачувалася, вдосконалювалася й є результатом колективного творчого внеску багатьох поколінь в духовну скарбницю народу.

Засобами народної педагогіки в моральному вихованні є :

- українська мова;
- усна народна творчість;
- народні традиції, звичаї, обряди;
- народна символіка;
- народні ігри, іграшки.

Отже, дотримання морального виховання засобами етнопедагогіки дошкільників сприяло розвитку у дітей емоційного, пізнавального і поведінкового компоненту моральності, моральних якостей, спрямованої активності, що дало змогу суттєво підвищити моральну вихованість дітей.

Список використаних джерел:

1. Бабій І. Моральне виховання дошкільників засобами народної педагогіки // Збірник наукових праць. – Ч 2. – 2009. – С.8-14.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, вихованців, молоді і батьків. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 192 с.
3. Измайлов А. Э. Народная педагогика: Педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана / А. Э. Измайлов. – М. : Педагогика, 1991. – 256 с.
4. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей // Избранные педагогические сочинения : В 2 т. – М. : Просвещение, 1977. – Т. 2. – 524 с.
5. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка: Навч. посіб. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978. – 283 с.
7. Ушинський К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні // Вибрані педагогічні твори. У двох томах. Теоретичні проблеми педагогіки. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1. – 488 с.

Іваненко Ірина,

студентка 11 Бд-Дошк групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

КАЗКИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ми часто чуємо словосполучення слів «моральні цінності». Дійсно, в наш час, в наше століття це лише сполучення слів, яке немає ніякого змісту. На даний момент в суспільстві переважають матеріальні цінності над духовними потребами. Тому змалечку ми повинні «закласти» в дитячий розум «зернятко» цих цінностей, щоб у подальшому отримати дійсно гідну людину, яка буде прикладом для наслідування, навчатиме інших законам моралі.

Саме тут на допомогу вихователям, батькам приходять казки. Здавалося б, просто казка, а здатна виховати дитину і допомогти їй пізнати світ, оточуюче середовище. З казок дитина дізнається про добро і зло, позитивні і негативні вчинки, навіть про наслідки цих вчинків. Всі казки мають пізнавальний мотив, але інколи вони формують хибну думку дитини про досягнення поставленої мети. В цілому в дитячій уяві складається ідеал людини з усіма добрими рисами характеру, які дитина намагається втілити в життя.

В. Сухомлинський писав: «Казка - це благодатне і нічим незамінне джерело виховання дитини» [4, с. 203]. Завдяки казці дитина самоусвідомлює себе, прагнучи утвердитись у своїх моральних якостях. Василь Сухомлинський вивчаючи проблеми морального виховання дітей, створив казки, спрямовані на виховання морально-етичних якостей дітей дошкільного віку.

Багато вчених займалися вивченням впливу казки на формування особистості дошкільника, особливостей виховної методики із залученням казки.

Зокрема, А.В. Карнаухова займалася вивченням формування у дітей шанобливого ставлення до батьків за допомогою українських казок. Еспериментальним шляхом вона дійшла висновку, що тільки багаторазовим повторенням змісту прочитаного матеріалу, обговоренням та розглядом всіх поданих ситуацій, дитина дошкільного віку здатна зрозуміти основну мету казки [3].

Радянський психолог О.В. Запорожець вивчав розвиток емоційних процесів по сприйняттю дітьми різних видів казок. У своїй науковій статті «Психологія восприяття сказки ребенком-дошкольником» він довів, що емоції викликані вчинками казкових героїв спонукають дитину до відчуттів співпереживання [2].

Також дослідженнями в цій сфері займалися: Р.М. Ібрагімова, Г. Кошелєва, Ю.А. Аркін, О.Л. Кононко, В.П. Андрущенко, О.І. Кисельова, Л. Кіліченко, В.П. Огнев'юк, Є.В. Субботський, І.Д. Бех, С.Г. Якобсон, Д. Ушинський, І.А. Княжева, Г.І. Савицька, В. Бойко, Т.Є. Колесіна, Т.С. Фасолько, М.А. Федорова, І.А. Кошелівська.

Мета статті – дослідити вплив казок В. Сухомлинського на становлення моральної особистості дитини дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти, що містить освітню лінію «Особистість дитини» вказується на необхідність формування моральності дітей, структурними компонентами якої є самосвідомість, особистісно-оцінна компетенція моральної поведінки [1, с. 9].

Самосвідомість полягає в тому, що дитина прагне утвердитись у своїх моральних якостях, розуміє, що самовихвалення є негативним проявом поведінки. Особистісно-оцінна компетенція – здатність до самооцінки і довольної регуляції власної поведінки.

Освітня лінія «Дитина у соціумі» містить соціально-комунікативну компетенцію, до якої входять обізнаність з елементарними морально-етичними нормами міжособистісних взаємин, вміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим [1, с. 11].

Народний вислів: «Хто встигає в науках, але відстає в добрих справах моралі, той більше відстає, ніж встигає», підкреслює у багатьох думку, що тільки отримавши ази морально-етичного виховання, а потім виховавши їх в собі, можна здобути неабиякі досягнення в науці, і отримати визнання в суспільстві.

Казки Василя Сухомлинського вчать бути працелюбним, слухняним, дисциплінарним, відповідальним, позбуватись хвалькуватості. Своїми творами педагог навчав дітей пізнавати навколишню дійсність, відчувати свої переживання, ставити себе на місце головного героя, починати фантазувати і діяти на власний розсуд. В деяких його казках описані події, які можуть відбутися в реальності («Покинуте кошеня», «Хай я буду вашою, бабусю», «Я вирощу внучку, дідусю»). У казках: «Склянка води», «Горбатенька дівчинка», «Лялька під дощем» він змушує дітей замислитися над своїми вчинками, вчить бути відповідальними, толерантними, терпимими, шукати правильні шляхи вирішення проблем, інколи поступатися власними інтересами заради блага іншого. Висвітлення добрих справ, почуття любові до батьків, шанобливого та ввічливого ставлення до них та до оточуючих, ми можемо побачити в казках: «Через потік», «Скажи людині: «Доброго дня!»», «Сьома дочка».

Багато його казок мають екологічну тематику, навчають бережливому ставленню до природи, любові та відповідальності до тварин, як до беззахисних створінь («Соромно перед соловейком», «Весняний вітер», «Де ночує водяна лілея», «Як Їжак готувався до зими»).

Деякі мають за мету виховати патріотизм у дітей, наприклад, «Відлітають журавлі». Казка «Найледачіший в світі кіт» висміює лінощі і вчить правильно розподіляти свій час.

Педагог дійшов висновку про неocenену роль казки, яка є цікава, повчально-виховальна, незамінна у формуванні головних рис характеру дитини, поведінки її в суспільстві, і сприйняття нею труднощів, що зустрічаються в дитячому колективі, сім'ї, чи загалом в житті. Саме на основі своїх казок він морально виховував дітей і наголошував, що для них казка є чимсь більшим, ніж просто текст з розповідями вчинків головних і другорядних героїв, дітлахи настільки хвилюються за долю персонажів, що починають згадувати власні схожі історії, які відбувалися в їхньому житті, розповідати як вчиняли вони, завжди хочуть, щоб позитивні герої подолали зло і неправду. Адже лиходіїв в казках чекає покарання та осуд, тому краще залишатися добрим. Діти розуміють, що казка - це видумана подія, але вона настільки зацікавлює, що вони ще довго залишаються враженими, намагаються захопливо обговорювати почуте, дитяча увага зосереджена на героях, вони готові виправдовувати або засуджувати їх вчинки, переживають ті почуття, що пережив персонаж, намагаються змінити кінець розповіді, якщо він не сподобався. Казка для дитини повинна бути зрозумілою, легкою в сприйнятті, короткою, щоб максимально сконцентрувати увагу дитини, тримати її в зацікавленості до кінця тексту, вона має стати другом і наставником. Казки допомагають сприймати світ різностороннім, діти повинні розуміти, що в суспільстві існує жорстокість, брехня, ненависть, але є шляхи подолання цих негативів через розмову чи вчинок, і хоч ми намагаємось захистити їх, вони мають бути готовими до зустрічі з цим, вміти діяти правильно без шкоди для себе в таких важких, стресових ситуаціях. Казки навчають спілкуванню з однолітками, батьками, чи просто незнайомими людьми, поведінці в різній діяльності. Коли казка проілюстрована, в дитини розвивається зорова пам'ять, вона запам'ятовує деталі малюнку і намагається в майбутньому їх відтворити.

Головною метою творчості В. Сухомлинського є формування у дітей почуття власної гідності, поваги та любові до своєї Батьківщини. Якщо особистість в процесі свого життя і розвитку здобуде всі ці якості, вона буде завжди в пошані і повазі з боку інших людей. Вихователь разом з батьками готує дитину до дорослого життя.

Педагог повинен розуміти, що казка невід'ємна частина виховної діяльності для розвитку дитини. Вона повинна чітко окреслити для дошкільняти межі добра і зла, навчити швидко приймати правильні рішення, не боятися визнати себе гіршим, розуміти та приймати свої помилки, робити правильні висновки з подій, що сталися, завжди залишатися чесним, добрим і справедливим.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Запорожець А.В. Психологія восприяття сказки ребенком-дошкольником / А.В. Запорожець // Психологія дошкільника: хрестоматія. — Москва, 2000. — 137 с.
3. Карнаухова А.В. Формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих засобами української казки : дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2016. 240 с.
4. Ковальчук В. І. Спогади про В. Сухомлинського / В. І. Ковальчук. — К., 1990. — 204 с.

Іскрижицька Анастасія,
студентка групи 11Бд- Дошк
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

На сучасному етапі необхідність екологічного виховання зумовлена наявністю екологічної кризи. Погіршення екологічної ситуації в світі, й в Україні зокрема зумовили впровадження у навчально-виховний процес дошкільних закладів України нових нормативних документів, які передбачають екологічне виховання дітей дошкільного віку, формування у них елементів екологічної свідомості, відповідальності та культури. Необхідним компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є природознавча освіта, яка допомагає пізнати та зрозуміти оточуючий світ.

Екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток у дитини культури, взаємодії з природою. Період раннього і дошкільного дитинства це час пробудження інтересу і любові до природи, пізнання її через конкретні об'єкти та явища. Саме вони, впливаючи на емоційно-чуттєву сферу дитини, можуть викликати в неї бажання спілкуватися і взаємодіяти з довкіллям. Реалізація екологічного виховання дошкільників можлива за допомогою відповідних методів, форм і технологій виховної освітньої роботи з дітьми. Одним з них є використання казки в освітньому процесі.

Мета статті - розкрити особливості екологічного виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

Проблема екологічного виховання широко висвітлена в науково-методичних працях Р. І. Жуковської, Д. В. Менджерницької, В. Г. Нечасвої, А. І. Сорокіної, Л. П. Усової. Вивченням особливостей сюжетно-рольової гри дошкільника займалися М. О. Васильєва, Л. С. Виготський, Л. А. Венгер, Д. В. Менджерітська, В. С. Мухіна, Н. А. Короткова, Є. І. Щербаківа.

Багато видатних дослідників, українських педагогів (А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський, Ю.Тамбовкіна, Т.Поніманська) вивчали дану проблему, вважаючи, що в процесі життєдіяльності індивіда відбувається його взаємодія з

навколишнім середовищем, яке впливає на нього. Але зовнішні обставини впливають на дитину через внутрішні умови, через ті якості, що в неї сформувались раніше. Сучасні дослідники вважають, що саме у казках втілені яскраві образи у поєднанні з пізнавальною інформацією. Ученими доведено, що через емоційну взаємодію з образами діти засвоюють певні знання й уявлення, виробляють конкретні судження. Образність казки сприяє формуванню перших уявлень про ті об'єкти і явища, про які в ній розповідається.

Авторська казка, в основі якої покладено конкретні наукові факти, а форма подання інформації залишається казковою, здатна оптимізувати процес екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, надаючи йому почуттєвої спрямованості. Природа повинна відкритися перед дитиною як жива лабораторія, де можна спостерігати і вивчати життя її мешканців, як школа, в якій можна успішно оволодіти елементарними правилами поведінки, уміннями та навичками розумного використання природи, примноження її багатства. Опрацьовуючи проблему використання казок у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку, слід ставити перед собою мету – визначити напрямки роботи з казкою, які допомогли б дітям, розвинути в собі творчий потенціал, які б спонукали дітей до екологічного самовираження через мовленнєву, художню, навчальну та театралізовану діяльність.

Для підвищення ефективності впливу казки на екологічне виховання дошкільників необхідно забезпечити дотримання педагогічних умов використання казок:

1. Використання казки у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань екологічного виховання.

2. Використання наочності у процесі роботи з казкою (спостереження за об'єктами та явищами природи, розглядання ілюстрацій тощо).

3. Застосування казок у системі: на початковому етапі – використання коротких казок, уривків з казок про живі об'єкти, явища природи з метою забезпечення позитивного емоційного відгуку на сприймання даного об'єкту. Надалі – використання коротких казок про живі організми, неживі об'єкти природи, явища природи з метою закріплення та розширення знань дітей про даний об'єкт чи явище, розвитку пізнавального інтересу до нього; застосування казок, у яких розглядаються потреби живого організму та прослідковуються зв'язки окремого об'єкта з іншими; застосування казок, у яких прослідковуються зв'язки й залежності у природі в багатоступеневій ієрархічній послідовності та єдності; творча трансформація змісту знайомих казок та інтеграція їх у різні види діяльності (під керівництвом вихователя); творча самостійна трансформація змісту знайомих казок дітьми.

Провідною формою роботи є повсякденне спілкування вихователя з дітьми з використанням матеріалу казки. Застосовуються такі методи роботи з казками:

- читання казок, розповідь, бесіда за змістом казок;
- «образи перетворень»;
- малювання, ліплення, ручна праця за змістом казок;
- дидактичні ігри за сюжетами казок;
- використання казки як відповідь на запитання дитини.

Дуже люблять діти екскурсії, на яких слід пропонувати послухати мову пташок, рослин, вітру... Діти поступово навчаються розуміти і розрізняти звуки природи, фантазувати. Так можуть народжуватися, до прикладу, казки: «Розповідь горобчика», «Пригоди хмаринки», «Подорож осіннього листочка». Вивчаючи індивідуально-психологічні особливості вихованців, можна дійти висновку, що діти краще люблять природу та вболівають за неї, якщо говорити від імені синички, берізки, кущика, квітки.

На початку своєї роботи з дітьми слід дібрати казки, які можна використовувати на заняттях і в повсякденному житті для ознайомлення дошкільнят з екосистемами, потім поступово починати включати ці казки у заняття й інші види діяльності. Казки читаються у процесі підготовки до занять. Слід заздалегідь планувати, що й коли читатимете дітям. Тісний зв'язок з цією поточною освітньо-виховною роботою забезпечить глибину сприйняття вихованцями художніх образів, змісту літературно-художнього матеріалу. Увагу доцільно приділяти не лише текстам казок, а й ілюстраціям до них. Застосування казок і уривків із них у повсякденному спілкуванні дорослого з дитиною дає можливість максимально ефективно задовольнити інтерес дитини, відповісти на її запитання стосовно об'єктів і явищ природи словами казок, навести фрагмент казки для демонстрації можливих наслідків діяльності дитини. Уявлення та правильна поведінка, отримані дитиною в процесі емоційного сприйняття й усвідомлення казки, будуть існувати не у формі заборон, які здійснює вихователь, а як висновки, які дитина зробила під керівництвом дорослого, проте самостійно. Для того, щоб душа дитини пробудилася до творчості, потрібно навчити її дивитися і бачити, слухати і чути. А для цього потрібно викликати у дитини захоплення, інтерес, зокрема до казки. Тому слід жити за принципом – ні дня без казки. Казки з дітьми використовуються не тільки у навчальній, а й у виховній роботі. І коли стійкий інтерес до казки у дітей сформулювався, а ця робота починається іще з молодшого віку, то це спонукає дітей до творчого пошуку.

Читаючи та обговорюючи з дітьми казки, разом з вихованцями можна придумувати за їхніми сюжетами театралізовані й лялькові вистави та різні дидактичні, сюжетно-рольові ігри. Ігрова діяльність приносить дошкільникам велике задоволення, легко і швидко викликає позитивне ставлення до її змісту. В іграх можна використовувати уривки з казок про природу. Казки потрібно читати і під час підготовки до ігор. Так, аби навчити дітей знаходити й правильно називати перелітних (зозуля, стриж, шпак, грак, ластівка, щиглик) і зимуєчих (синиця, горобець, сорока, ворона, голуб, дятел) птахів, з дошкільнятами слід провести дидактичну гру «Знайди і погодує зимуючих птахів».

У своїй практиці роботи з дітьми по екологічному вихованні, слід широко використовувати літературну спадщину великого педагога-практика В. Сухомлинського. Для реалізації розробленої системи роботи з казками, було здійснено добірку творів В. О. Сухомлинського направлені на морально-етичне виховання дошкільників: «Крилата квітка», «Павучок-повзунець і Мурашка», «Куди поспішали мурашки», «Вовк і Зайчата», «Як Білочка Дятла врятувала», «Їжачок Світлячок», «Фіалка і Бджілка», «Журавель і Папуга», «Мурашка-мандрівниця».

Особливе місце в екологічному вихованні посідають казки, написані самими дітьми. Вони являють собою область, яка допомагає зрозуміти дитячі інтереси. Для створення казки дитині необхідно володіти екологічними уявленнями. У казці дитина висловлює своє ставлення до описуваних подій і явищ.

Формування у дитини дошкільного віку екологічної свідомості в довіллі, базується на позитивних прикладах у поведінці дорослих. Тому педагогам дошкільних навчальних закладів необхідно не лише враховувати це самим, а й особливу увагу приділяти роботі з батьками. Батьки повинні зрозуміти, що не можна вимагати від дитини виконання будь-якого правила, якщо дорослі самі не завжди ним керуються. Підсумовуючи разом з батьками потрібно зробити висновок: показником ефективності екологічної освіченості й вихованості є не тільки знання і поведінка дитини в природі, але й участь у покращенні природного оточення своєї місцевості. В цьому велика роль дорослого, який своїм ставленням до природи, своєю поведінкою здійснює сильний вплив на особистість дитини. Батькам слід запропонувати також і творчі завдання: допомогти скласти правила поведінки у природі, прогулянки до лісу, до річки, записати прикмети різних природних явищ, необхідно закликати батьків уважніше стежити, що дитина з раннього віку зі співчуттям ставилася до різних форм життя. Батьки повинні на власному досвіді показувати дітям, як

треба піклуватися про все, що вони бачать навкруги, береги не лише свої іграшки, а й усе, що їх оточує, - у природі все красиве та цікаве.

На основі знань, які діти отримують через екологічні казки, можуть бути закладені початкові форми усвідомлено правильного ставлення до природи, інтерес і співчуття до всього живого, вміння бачити красу природи в різних її ігрових проявах, висловлювати своє емоційне ставлення до неї.

Таким чином, застосування авторської казки як засобу екологічного виховання дошкільників є важливою умовою навчально-виховного процесу. Вони сприяють формуванню уявлень дітей дошкільного віку про об'єкти та явища природи, про взаємозв'язки людини з природою, мають значні переваги перед іншими засобами навчання дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Базова Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі».-К.:Світлич, 2008. –С.200.
2. Беленька Г. В. Авторські казки про природу як засіб формування основ екологічного світогляду у дітей дошкільного віку/ Беленька Г.В., Конохова Т.С. // Наука і сучасність: зб.наук.праць.-Т.43. Педагогіка. Філософія. - К., 2004. - 272с.
3. Дерев'яно В. О. Екологічне виховання учнів/В.О. Дерев'яно //Початкова школа. - 1989. - №11. - С.27-30.
4. Конохова Т. С. Місце й значення авторської казки про природу серед методів екологічного виховання дошкільників // Дошкільне виховання. -2006. -№7(66). -С.61-63.
5. uk.wikipedia.org/wiki/Екологічна_освіта
6. <http://dyvokray.org.ua/images/docs/library/Roman.doc&amp>

Казмірчук Ольга,
студентка 47 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

У Законі України "Про освіту" вказано, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Реалізувати дану мету на уроках «Я у світі» можна за допомогою ігрових форм і методів навчання. На сучасному уроці гра виступає як метод навчання. Ігрові методи навчання передбачають спосіб діяльності, який спрямований для досягнення навчальної мети. Ігрова форма на уроках освітньої галузі «Суспільствознавство» створюється за допомогою різноманітних ігрових ситуацій, прийомів, які є певним засобом стимулювання здобувачів освіти до навчальної діяльності.

Мета статті: розкрити зміст і види ігрових форм і методів навчання, що використовуються на уроках «Я у світі».

На сучасних уроках «Я у світі» є різноманітні форми, методи, засоби, які використовує вчитель для організації розумової діяльності учнів. При цьому вони мають бути цікавими, стимулюючими, продуктивними для здобувачів освіти. Тому доречним є використання ігрових форм та методів навчання у початковій школі на уроках «Я у світі». Адже саме вони забезпечують досягнення мети і учасники самостійно знаходять засоби, узгоджують дії з іншими, обмежують себе заради досягнення колективного успіху та, окрім цього, встановлюють доброзичливі стосунки один з одним.

У теорії й на практиці неодноразово доведено, що гра - це предметно пізнавальна діяльність, спрямована на сприйняття дитиною реального світу людських взаємовідносин і самого себе.

На важливу роль гри в процесі пізнання людиною своїх здібностей і самої себе вказували багато зарубіжних і вітчизняних учених. Дж. Локк у своїх трактатах вказує на нерозривний процес пізнання з практичною діяльністю та провідну роль гри у ньому як життєво необхідної потреби. Ф. Міллер визначає ігрову діяльність як окрему естетичну теорію, що є прообразом прекрасного, земного і божественного.

Гру як особливу форму життя дитини в суспільстві, діяльність, у якій діти в ігрових умовах виконують ролі дорослих – їх життя, працю та стосунки, досліджували П. Блонський, Л. Вигоцький, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Д. Ельконін та інші.

Гра для молодшого школяра є засобом проникнення в діяльність і взаємостосунки дорослих, засобом відображення навколишньої дійсності. У грі дитина реалізує свої можливості, які недоступні їй в реальному житті.

Високу оцінку гри дав В. Сухомлинський. Він писав: «Гра - це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлячий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра - це іскра, що засвічує вогник допитливості» [5, с. 103].

На думку Д.Остапенко, із метою впровадження гри в життя, виховну і навчальну діяльність слід виокремити умови розвитку дітей молодших школярів засобами гри:

1. Використання в педагогічному процесі великого спектру ігор.
2. Збагачення життєвого досвіду дітей знаннями і враженнями за допомогою гри.
3. Спрямування гри має відбуватися обережно і тактовно.
4. Вміння організувати самостійну діяльність та активність дітей в ігровому середовищі.
5. Створення умов для індивідуальних і колективних ігор.
6. Правильний відбір ігор, іграшок та ігрового обладнання [4].

Необхідною умовою застосування гри є також є дотримання рівноваги між вільною самостійною грою та іншими видами діяльності. Дотримання такого балансу є одним з основних компонентів розвитку ігрової діяльності дітей молодшого віку. Завдання вчителя - викликати інтерес до певної події, яка захопила б дитину, вразила, вплинула на її уяву та почуття.

Перехід дітей від одного виду ігрової діяльності до іншої залежить як від віку, так і від індивідуальних уподобань. Уникаючи надмірної регламентації, педагог має сприяти розвитку різних видів ігрової діяльності дітей.

На думку Л. Артемової, у процесі ігрової діяльності на уроках «Я у світі» початкової школи діти набувають навичок не лише успішної взаємодії із однолітками, але й засвоюють знання про поняття «добро», «зло», чесність, ввічливість [1, с.16].

Методисти зазначають, що для розвитку морально-етичних якостей важливо, щоб почуття, які переживають діти під час гри, були позитивними. Викликані змістом гри благородні почуття і прагнення не повинні руйнуватися егоїстичними мотивами, образами, несправедливими діями окремих її учасників. Щоб запобігти негативній поведінці дітей під час гри, слід ознайомити їх з правилами чесної гри. Варто наголосити: знання дітьми цих правил важливе, але не менш, а то й більш важливим є розуміння необхідності їх дотримання. Тому насамперед завдання педагога полягає у формуванні у дітей потреби дотримуватися правил чесної гри.

Таким чином, формування колективних взаємин пов'язано із здійсненням завдань виховання стійких доброзичливих стосунків у дитячому колективі, культури спілкування, організованої поведінки. Саме в процесі взаємодії, дотримуючись принципу рівності з партнером, дитина набуває таких якостей, як взаємна довіра, доброта, готовність до співпраці, вміння налагоджувати стосунки з іншими.

На уроках у курсі «Я у світі» також можна використати ігри, за допомогою яких дитина зможе опанувати основи формування здорового способу життя, уявлення про дотримання навичок гігієни та ін. Із цією метою можна у провести опитування дитини у формі гри, де у невимушеній обстановці можна задати питання, на які дитини надасть свою згоду чи незгоду.

Із метою формування культури поведінки у громадських місцях, у транспорті, залежно від певної ситуації доцільно використовувати дидактичні ігри, що являють собою багатий матеріал, який допомагає у невимушеній та цікавій для дитини, формі опанувати відповідні знання та перетворити їх у власні переконання. Саме ці умови є основою високорозвиненої моральної свідомості дитини. До таких ігор можна віднести гру «Світлофор», «Вірю – не вірю», «Як поводити себе чорно..?» та ін [3, с.30].

Вчитель повинен пам'ятати, що безпосередній вплив на дитину з його боку, безумовне і бездумне підкорення дитини вказівкам дорослого не сприяють виробленню у неї навичок морально-етичної поведінки. Такі навички формуються лише тоді, коли діти опановують її умови, керуючись власним досвідом, тобто вміють реалізувати свої знання та навички на практиці.

Пануючи у дітей відносини доброзичливості один до одного, важливо в ході ігор та інших видів діяльності на уроках «Я у світі» педагогу доцільно виховувати в дітях бажання допомогти однолітку, поділитися з ним, відгукнутися на його прохання.

Ігри, які використовуються на уроках «Я у світі», класифікують за різною формою навантаження:

- ігри, які сприяють формуванню вміння класифікувати;
- ігри, мета яких перевірка правильності сформованих уявлень;
- ігри, спрямовані на виявлення природних зв'язків, сутність явищ;
- ігри, спрямовані на формування вміння орієнтуватися на місцевості [2, с.81].

Навчальні ігри, що застосовуються у навчальному процесі під керівництвом учителя (настільні ігри, ребуси, кросворди тощо), використовуються для перевірки знань, розвитку кмітливості, формування творчого мислення.

У процесі проведення гри важливе поєднання ерудиції з вільним володінням розумовими, аналітичними діями приносить успіх. Тому паралельно з розширенням світогляду молодших школярів слід працювати над опануванням чотирьох основних розумових дій:

- порівняння;
- абстрагування – конкретизація;
- аналіз – синтез;
- індукція – дедукція.

Це найкраще робити в початкових класах на нестандартних роках – уроках фантазії і мислення. З їх допомогою збагачується лексичний запас дітей, слова пасивної лексики переходять до активної, розвивається мислення та пізнавальна активність дітей.

Отже, ігри можна проводити на різних етапах уроку. Вони активізують мисленнєву діяльність дітей, налаштовують їх на співпрацю, на засвоєння нових знань, на позитивний лад у процесі роботи. Такі уроки є улюбленими для молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л.В. Окружаючий мир в дидактичних іграх / Л.В.Артемова. – М., 2018. – 215с.
2. Байбара Т.М. Методика навчання в початкових класах / Т.М. Байбара. – К.: Веселка, 2011. – 325 с.
3. Бібік Н. Вивчення курсу «Я у світі» / Н.Бібік. – К., Просвіта. - 260с.
4. Остапенко Д. І. Ігри молодших школярів: Посібн. для вчителів / Д.І.Остапенко. – К.: Основа, 2000. – 118 с.
5. Сухомлинський В.О. Роки дитинства / В.О. Сухомлинський // Твори: У 6 т. – К.: Рад. школа, 2004. – Т. 3. – 103 с.

Кльоц Леся,

студентка 32 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УВАГИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогоднішній день проблеми, які пов'язані з розвитком уваги у школярів, виступають тривожним фактором як для батьків, так і для педагогів і психологів.

Увага – це спрямованість і зосередженість нашої свідомості на певному об'єкті. Об'єктом уваги може бути все, що завгодно, – предмети і їх властивості, явища, відносини, дії, думки, почуття інших людей і свій власний внутрішній світ [4, с. 62].

Для успішного навчання в школі важливим показником є розвиток уваги. Розвиток уваги в онтогенезі аналізував Л.С. Виготський. Він говорив про те, що культура розвитку уваги полягає в тому, що за допомогою дорослого дитина засвоює ряд штучних стимулів – знаків, за допомогою яких він далі направляє свою власну поведінку і увагу.

Психологічні особливості дитини, що починає навчання у школі, традиційно були предметом уваги науковців (Ш.А. Амонашвілі, Г.О. Балл, Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, Д.Л. Коломінський, О.І. Коробко, С.Л. Коробко, Г.С. Костюк, В.В. Репкін, О.В. Скрипченко, О.Г. Солoduхова та ін.). Інтерес до даної проблематики пов'язаний з тим, що умови шкільного навчання є новими в порівнянні з дошкільними освітніми умовами розвитку й вимагають активізації адаптаційного потенціалу дітей.

Метою статті є визначення психологічних особливостей розвитку уваги молодших школярів у період адаптації до навчання у школі.

Проблема вивчення розвитку уваги в даний час стає все більш актуальною. Це, перш за все, пов'язано з високою динамікою життя, де все більш актуальною стає завдання охорони здоров'я учнів, створення для них сприятливих умов життя і навчання. На сьогоднішній день зростає число дітей, які втратили інтерес до навчання, знизився їх інтелектуальний рівень, знизилася концентрація уваги, все це обумовлює необхідність розробки практичних психолого-педагогічних засобів по збільшенню потенційних можливостей учнів.

Навчання в школі – найсильніший стимул розвитку уваги. Увага – одна з основних умов успішної навчальної діяльності, в той же час у навчальній діяльності вона і розвивається. Психологи встановили, що чим вищий рівень розвитку уваги, тим вища ефективність навчання. Саме неухважність і є головна причина поганої успішності дітей в школі, особливо в молодших класах [1, с.95].

На думку багатьох психологів, увага не являє певного самостійного психологічного процесу, тому що не може проявлятися поза іншими процесами. Ми уважно або неухважно дивимося, слухаємо, думаємо або щось робимо, таким чином увагу являє собою тільки сторону або властивість різних психологічних процесів (мислення, пам'яті), а значить, є ланкою одного ланцюга, де взаємопов'язані різні психологічні процеси. Розвиток послідовної уваги відбувається через становлення довільної, воно також пов'язане зі звичкою докладати вольові зусилля для досягнення мети.

Коли дитина йде до школи, у розвитку її уваги відбуваються суттєві зрушення. Якщо в перші місяці шкільного життя дітей цікавлять не стільки власне навчальні заняття, скільки все, що з ними пов'язано і що їх оточує, то з часом вони починають

проявляти інтерес до того, що вивчають в школі, причому до одного в більшій мірі, а до іншого – в меншій. Дитина в школі змушена займатися не тільки тим, що їй цікаво, а це вимагає довільної уваги. Для того, щоб ця увага склалася, необхідна організація дій дитини.

Довільна увага має велике значення в навчальній роботі молодшого школяра, хоча вміння управляти зосередженістю своєї свідомості у дитини цього віку ще недостатньо розвинене. Однак наявність різних учнівських обов'язків, вимог учителя, вплив дитячого колективу, всі обставини шкільного життя сприяють розвитку цього виду уваги. У кожній навчальній роботі далеко не все являє безпосередній інтерес для учня, і він часто змушений довільно зосередитися на предметі в силу почуття обов'язку або опосередкованого інтересу до роботи.

Мимовільна увага виникає спонтанно, без зусиль свідомості, під впливом найрізноманітніших подразників, які впливають на той чи інший аналізатор організму дитини. Вона спрямовує психічну активність на ті об'єкти, які або володіють власними особливими характеристиками (новизна, сила подразників і т.д.), або відповідають внутрішнім чинникам людської поведінки і діяльності (емоціям, мотивам, цілями) тощо.

Розвитку довільної та мимовільної уваги можуть сприяти спеціальні ігри. Увага молодших школярів більш стійка при виконанні зовнішніх дій і менш стійка при виконанні дій внутрішніх, розумових. З дітьми цього віку роботу потрібно чергувати. Важливо розвивати у дітей здатність робити певні вольові зусилля в ході вирішення різних інтелектуальних завдань. Стійкість уваги істотно підвищується, якщо дитина активно взаємодіє з об'єктом, наприклад, розглядає його і вивчає.

Обсяг уваги молодших школярів ще досить вузький. Дослідження (М.С. Горбач) показали, що першокласники, розглядаючи картинки, зосереджуються переважно на 2-3 об'єктах. Для того щоб звернути достатню увагу на більшу кількість предметів, необхідно повторне сприйняття картинки. Ці обмеження необхідно обов'язково враховувати в навчанні, оскільки причиною поганого засвоєння матеріалу є часто не так ставлення до навчання учня, скільки перевищення оптимального обсягу інформації, що повідомляється вчителем. Як правило, вони не здатні думати більш ніж про одну річ відразу [5, с. 23].

У 1-му класі дітям ще важко одночасно стежити і за ходом уроку і за своєю поведінкою. Дитині важко стежити і за тим, що вона виводить у зошиті, і за становищем свого тіла і положенням руки, важко розподіляти увагу при виконанні цих двох справ.

Слабо розвинений у дітей цього віку і розподіл уваги. Так, першокласники ще не в змозі здійснювати одночасно дві дії. Експерименти, проведені психологами, зокрема Н.Ф. Добриніним, показали, що розподіл уваги виявляється надзвичайно керований і дуже швидко розвивається в процесі навчання; в результаті вже в 3-му класі діти можуть одночасно стежити і за змістом того, що вони пишуть, і за його орфографічною правильністю. Вони також чують вказівки вчителя, не припиняючи своєї роботи. Однак більш складні дії, здійснювати які необхідно практично одночасно, їм ще не доступні [3, с. 67].

Потребують удосконалення і такі властивості уваги дітей, як вибірковість і перемикування. Здатність до перемикування уваги має дуже важливе значення в ігровій та навчальній діяльності дитини. Невміння швидко перемикувати увагу може приводити дітей до ускладнень, коли з одного предмета діяльності треба переключитися на інший. Можливе підвищення показників перемикування шляхом спеціального тренування.

Найважливіше джерело уваги дитини в процесі навчання або в грі – його інтерес. Цей інтерес у молодшого школяра спочатку носить дифузний характер, поширюється на все, що пов'язане з навчанням. Надалі навчальні інтереси у школяра починають диференціюватися і поступово набувають пізнавальний характер. У зв'язку з цим діти стають більш уважними при одних видах роботи і відрізняються неухважністю при іншому роді навчальних занять. До числа факторів, що стимулюють виникнення інтересу, відносять такі:

1. оптимальне співвідношення відомого і невідомого, незвичайного; поки не вичерпаний елемент новизни, увагу дитини можна утримувати досить довго;

2. певний дефіцит інформації, що стимулює асоціації та уяву;

3. використання нестандартного питання, постановка проблеми або загадки.

Тому, педагогу потрібно зацікавити своїх учнів. Зокрема, на уроці «Я у світі» можна застосовувати так звані «мандрівки» в природу, що є справжньою школою для розвитку уваги молодшого школяра. Дитина, того не усвідомлюючи, запам'ятовує все, що вона бачила у своїй подорожі. У неї з'являється інтерес до предмету, до нового матеріалу.

Дитячий інтерес набуває надзвичайного педагогічного значення як найчастіша форма прояву мимовільної уваги. Дитяча увага, підкреслював Л.С. Виготський, спрямовується і керується майже повністю інтересом, і тому природною причиною неухважності дитини завжди є розбіжність двох ліній в педагогічній справі: власне інтересу і тих занять, які пропонує вчитель як обов'язкові [2, с. 166].

Успішність тренування уваги в значній мірі визначається також індивідуально-типологічними особливостями. Встановлено, що різні поєднання властивостей нервової системи можуть сприяти або, навпаки, перешкоджати оптимальному розвитку характеристик уваги.

Таким чином, підвищення уважності молодшого школяра напряму пов'язане з розвитком його повноцінної пізнавальної активності та інтересу до інтелектуальної діяльності, розвитком мотиваційної сфери в цілому, а також вольових якостей. Вирішення цих непростих виховних завдань вимагає від педагогів достатнього часу і чималих зусиль.

Список використаних джерел:

1. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский — М., 1991. – 231 с.
3. Добрынин Н.Ф. Произвольное и произвольное внимание. / Н.Ф. Добрынин. – Учёные записки МГПИ им. В.И. Ленина. – М., 1958. – 143 с.
4. Забродський М.М. Вікова психологія : Навч. посібник / М.М. Забродський. – Тернопіль, 2005. – С. 57-70.
5. Котирло В.К. Початковий період у навчанні школярів / Є.В. Котирло. – К. : Знання, 1985. – 48 с.

Комашевська Світлана,
студентка 47 Бд-Почат. групи
навчально- наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гра-один із провідних видів діяльності дитини. За своїм походженням і змістом гра є соціальним явищем, зумовленим розвитком суспільства і його культури.

З допомогою ігрової діяльності на уроках «Я у світі» початкової школи реалізуються взаємовідносини дитини з об'єктивною дійсністю. У грі її учасники вчаться думати, працювати, творити, набуває досвід в різних ігрових ситуаціях і навіть такий, що допоможе в різних життєвих ситуаціях.

У процесі дидактичної гри дитина вчиться не лише швидко спостерігати, але й успішно діяти, критично думати й оцінювати те, що кругом неї відбувається. Дидактична гра передбачає ознайомлення з різними видами рольової поведінки, що пов'язана з позначенням і реалізацією рольової позиції, яка підпорядковує собі предметні дії.

Роль дидактичної гри для життя та розвитку дошкільника розкрита у дослідженнях: Л. Виготського, Б. Давилова, Д. Божович, І. Кона, А.Обергинської та ін.

Методичні аспекти застосування дидактичної гри на уроках курсу «Я у світі» наведено у працях Н. Бібік, А. Мудрик, Л. Семушина, Б. Давидова та інших науковців.

Мета даної статті полягає у теоретичному аналізі проблеми використання дидактичної гри на уроках «Я у світі» початкової школи.

Сучасні дослідження ігрової діяльності молодшого школяра підтверджують правильність ідей Л. Виготського. Установлено, що формування особистості дитини відбувається завдяки грі [1, с.40].

Дидактична гра – це засіб знань, умінь та уявлень молодших школярів про певні предмети чи явища.

Дидактичні ігри виконують такі функції:

- 1) закріплення знань із певної теми;
- 2) формування знань дітей;
- 3) діагностика наявних у дітей знань із відповідної теми

У навчально-виховному процесі із дітьми молодших класів зазвичай використовують такі види дидактичних ігор: із матеріалами; з картинками; з іграшками; настільно-друковані.

Б. Єльконін пропонує, що при організації дидактичних ігор необхідно продумувати наступні питання методики [3,с.43]:

- 1) Мета гри. Які вміння та навички школярі освоюють у процесі гри? Якому моменту гри треба приділити особливу увагу? Які інші виховні цілі переслідуються при проведенні гри?
- 2) Кількість граючих. Кожна гра вимагає певного мінімального чи максимального кількості граючих. Це доводиться враховувати при організації ігор.
- 3) Які дидактичні матеріали та посібники знадобляться для гри?
- 4) Як з найменшою витратою часу познайомити дітей із правилами гри?
- 5) На який час має бути розрахована гра? Чи буде вона цікавою, захоплюючою? Побажають чи учні повернутися до неї ще раз?
- 6) Як забезпечити участь усіх школярів у грі?
- 7) Як організувати спостереження за дітьми, щоб з'ясувати, чи всі залучилися до роботи?
- 8) Які зміни можна внести у гру, щоб підвищити пізнавальний інтерес і активність дітей?
- 9) Які висновки слід зробити самим учням після гри (кращі моменти гри, недоліки у грі, результат засвоєння знань, оцінки окремим учасникам гри, зауваження щодо порушення дисципліни тощо)?

Як зазначала дослідниця В. Гавриш, визначення місця дидактичної гри у структурі заняття і поєднання елементів гри та навчання багато в чому залежать від правильного розуміння вчителем функцій дидактичних ігор та їх класифікації. Це, перш за все, ігри навчальні, контролюючі, узагальнюючі [2, с.18].

Навчальною буде гра, якщо учні, беручи участь в ній, набувають нові знання, вміння та навички або змушені придбати їх в процесі підготовки до гри. Причому результат засвоєння знань буде тим краще, чим чіткіше буде виражений мотив пізнавальної діяльності не тільки в грі, але і в самому змісті про матеріалу.

Контролюючою буде гра, дидактична мета якої полягає в повторенні, закріпленні, перевірки раніше отриманих знань. Для участі в ній кожному учневі необхідна певна підготовка.

Дидактичні ігри потребують інтеграції знань. Вони сприяють встановленню міжпредметних зв'язків, спрямовані на придбання умінь діяти в різних навчальних ситуаціях.

Таким чином, дидактичні ігри залежно від змісту матеріалу, способу організації, рівня підготовки школярів, цілі уроку можуть набувати різний характер, наприклад, бути продуктивними, репродуктивними, творчими, конструктивними, практичними, виховують.

Реалізуючи зміст програмових завдань курсу «Я у світі», досить доцільно проводити дидактичні ігри, які передбачають формування таких умінь, знань та навичок молодшого школяра:

1. Ігри, що проводяться із метою спонукання школярів задуматися про своє *здоров'я і фізичний розвиток*, необхідність піклуватися про нього і берегти. Як приклад, можна навести такі ігри: «Дай відповідь: що правильно чи неправильно для твого здоров'я?». Після чого дитині слід зачитати певні твердження, на які дитина дає відповіді «так» або «ні» (наприклад: повноцінно харчуватися; перебувати на свіжому повітрі; допізна дивитися телевізор; розвивати м'язи; читати лежачи і т.д.) [5, с.94].

2. Ігри, що проводяться із метою спонукати молодших школярів задуматися про стан свого *здоров'я*, про дотримання навичок гігієни та ін. (гра «Салон краси»). За умовами цієї гри Діти об'єднуються у групи. Кожна група – окремий кабінет у Салоні краси: косметичний, перукарня, стоматологічний, фітокабінет, тренажерний зал, майстерня з пошиву одягу, майстерня з ремонту взуття. Далі проводиться робота дітей у групах, після чого потрібно обговорити та скласти перелік послуг свого кабінету; підготувати рекламу. Далі відбувається формулювання висновків, обмін думками між учасниками гри.

3. Дидактичні ігри, які проводять із метою формування інтересу до власної особистості. За умовами такої гри дитині пропонують обрати літеру із назвою найбільш притаманній їй якості або щодо тих, якостей, які потрібно мати (ігри «Правильний вибір» або ж гра «Мої якості»).

4. Ігри, що проводяться із метою формування позитивних якостей молодших школярів, вчать бути згуртованими, володіти позитивними якостями та культурою спілкування. За змістом такої гри вчитель набуває ролі чарівника, підходить до кожної дитини і промовляє так звані «чарівні слова», після чого діти також повинні сказати відповідні слова у відповідь вчителю чи один одному [4, с.17].

5. Ігри, які проводяться із метою формування понять про добро і зло. За умовами такої гри дитині пропонують відповісти на твердження «так» або «ні». Після чого складають уявлення про рівень розвитку моральних уявлень дітей про зміст цих понять.

6. Ігри на формування уявлень про правила поведінки у транспорті чи у громадських місцях (ігри «Вірю не вірю», гра «Світлофор»). За умовами таких ігор дітям пропонують піднімати червону чи зелену картку на висловлювання педагога, якщо воно є вірним (зелену), якщо ж ні, то червону.

Отже, ігри на уроках «Я у світі» можна застосовувати на різноманітну тематику: ігри на формування уявлень про себе, свої позитивні чи негативні якості, стан свого здоров'я, а також ігри, спрямовані на формування уявлень дітей про добро та зло, про

моральні якості та чесноти, ігри на формування уявлень молодшого школяра про правила поведінки у громадських місцях та транспорті.

Отже, за допомогою дидактичної гри, дитина вчиться розуміти, взаємодіяти, засвоювати норми і правила поведінки як у колективі, так і під час безпосереднього спілкування із старшими та однолітками.

Список використаних джерел:

1. Виготський Л. Психологія: Підручник / Л. Виготський. - М., 2003. - 398с.
2. Гавриш В.П. Методичні засади ігрової діяльності: навч. посібник / В.П.Гавриш. - Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
3. Єльконін Б. Навчання у грі / Б. Єльконін. - СПб., 2005. - 322с.
4. Репина Т.А. Анализ теорий полоролевой социализации в современной западной психологии / Т.А. Репина // Вопр.психологии. - 2012. - №2. - С. 17-18.
5. Семушина Л.Г. Исследование профессиональных функций воспитателя дошкольного учреждения /Л.Г. Семушина // Совершенствование подготовки специалистов дошкольного профиля. – М.: МГПИ, 2002. – С. 287.

Куліш Ірина,

студентка 32 групи Бд – Почат

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ ТА ФОРМУВАННЯ ПРИЙОМІВ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Діти молодшого шкільного віку у сучасному суспільстві зустрічають багато інформації, яку потрібно сприйняти, запам'ятати і, найголовніше, через деякий час відтворити. На сьогоднішній день було проведено велику кількість психологічних досліджень та педагогічних експериментів, які показали, що дитина, яка не навчилася основним прийомам розумової діяльності у початкових класах, у більшості випадків переходить у розряд невстигаючих у середній школі. Для вирішення цієї проблеми, потрібно, в першу чергу, створити у початкових класах достатньо умов, які б забезпечували повноцінний розвиток пам'яті дітей.

Молодший шкільний вік відіграє важливе значення в становленні основних форм пам'яті. Він є сенситивним періодом для розвитку пам'яті, коли особливо динамічно змінюється співвідношення мимовільного й довільного запам'ятовування. Зважаючи на це, інтенсивно розвивається довільна пам'ять, хоча мимовільна теж активно використовується. Під впливом навчання в цьому віці активно формується логічна пам'ять, яка відіграє основну роль у засвоєнні знань.

Пам'ять у дітей молодшого шкільного віку достатньо хороша. Вони легко засвоюють нове, конкретне і яскраве. Як і всі психічні процеси, пам'ять дитини, безпосередньо пов'язана з усім її розвитком. Успіх розвитку пам'яті залежить від того, яку увагу батьки і педагоги приділяють цьому процесу. Важливе значення для розвитку пам'яті дітей має передусім знання вчителем та батьками умов (прийомів) продуктивності запам'ятовування, відтворення та вміння керувати ними у навчальній діяльності на уроках «Я у світі» та поза ними.

Проблема психологічних особливостей розвитку пам'яті та формування прийомів запам'ятовування в молодшому шкільному віці стала предметом дослідження, як українських так і зарубіжних дослідників. С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв значну увагу у своїх дослідженнях приділили становленню основних видів пам'яті та чинників, які впливають на цей процес.

Функції пам'яті, її процеси та зв'язок з активністю суб'єкта, з його пізнавальною діяльністю у молодшому шкільному віці стали предметом дослідження у працях П.І. Зінченко, П. Жане, А.О. Смірнова.

Питання довільних і мимовільних процесів пам'яті та підвищення рівня засвоєння знань в навчальній діяльності, досить широко розроблялася у психолого-педагогічній літературі (А.О. Смірнов, В.Я. Ляудіс, С.П. Бочарова, Е.Ф. Іванова, Л.М. Житнікова та ін.), однак формуванню прийомів запам'ятовування у молодшому шкільному віці належна увага не приділялась [1, с.24].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми розвитку пам'яті та прийомів запам'ятовування в молодшому шкільному віці.

Пам'ять – це психічна властивість людини, яка відкриває їй можливості для нагромадження досвіду. Пам'ять виявляється в запам'ятовуванні, збереженні, розпізнаванні та відтворенні явищ, процесів і психічних станів. Завдяки цій психічній властивості ми здобуємо різноманітну інформацію, засвоюємо знання про світ і розвиваємо наші вміння та вправність. У найширшому розумінні цього слова, пам'ять – це властивість, яка створює умови для впливу попередніх подій і переживань на сьогоднішній день. У вузькому розумінні, пам'ять – це здатність пригадувати окремі переживання з минулого. Завдяки пам'яті зберігаємо, переховуємо, відтворюємо різні елементи нашого досвіду, не лише інтелектуальні, але й емоційні та моторно-рухові [4, с.42].

Розпочинаючи навчання в школі, діти вже спроможні довільно запам'ятовувати. Однак ця спроможність у них ще слабо розвинута. Молодший шкільний вік характеризується значними якісними змінами, що розвиваються в пам'яті. Формується логічна пам'ять. Дослівність запам'ятовування зумовлюється не віковими особливостями, а рядом факторів їх життєвого досвіду. Не вмючи ще диференціювати завдання, молодші школярі виробляють у себе настанову на дослівне запам'ятовування й відтворення. При правильному педагогічному керівництві учні осмислено запам'ятовують доступний для них матеріал. Просте дослівне запам'ятовування має і позитивне значення. Воно є важливим засобом нагромадження словникового запасу і культури дитячого мовлення, розвитку довільної пам'яті, розвивається самоконтроль, уміння помічати помилки, як на уроках «Я у світі» так і на інших.

У молодшому шкільному віці значно підвищується здатність заучувати і відтворювати. Зростає продуктивність запам'ятовувати навчальний матеріал. Порівняно з першокласниками в учнів другого класу запам'ятовування конкретного матеріалу збільшується на 28%, абстрактного – на 68%, емоційного – на 35%. У I-III класах частіше вдаються до спеціальних прийомів запам'ятовування. Ефективність словесного запам'ятовування зростає за рахунок оволодіння учнями досконалішими мнемічними прийомами. Порівняно менше зростає в цьому віці продуктивність запам'ятовування конкретних предметів та їх зображень. У молодших школярів інтенсивно розвивається точність запам'ятовування тексту на уроках «Я у світі». Учні III класу в середньому в 2,4 рази точніше запам'ятовують текст, порівняно з учнями I класу і в 1,5 рази точніше, ніж учні II класу.

З віком у молодших школярів підвищується точність, впізнавання запам'ятовуваних об'єктів. Найбільший діапазон впізнавання у першокласників, а в учнів третіх класів він знижується у 4-5 рази. Дівчата дещо точніше впізнають предмети, ніж хлопчики.

Розвиток пам'яті молодших школярів полягає в зміні співвідношення мимовільного та довільного запам'ятовування, образної та сюжетної-логічної пам'яті [3, с.34].

У молодшому шкільному віці відбуваються інтенсивний розвиток довільної пам'яті, довільного запам'ятовування й відтворення. Але без спеціального керівництва розвиток пам'яті молодші школярі використовують тільки найпростіші способи

довільного запам'ятовування і відтворення. Так у школярів II класу переважає оповідання з використанням готового плану дає нижчі результати, ніж просто повторювання. За даними А.Смирнова молодші школярі часто не знають таких прийомів заучування як смислове групування матеріалу, поділ тексту на частини. Для розвитку логічної пам'яті важливою є настанова вчитися зрозуміти (проаналізувати, порівняти, співвідносити, згрупувати) навчальний матеріал, а потім завчити його.

Якщо учнів не навчити порівнювати, знаходити подібне і відмінне в початковому матеріалі, то неминучі помилки в запам'ятовуванні, пов'язані із змішуванням подібного. Чітке усвідомлення подібного і відмінного – необхідна умова міцного запам'ятовування матеріалу молодшими школярами. Важливою умовою для такого запам'ятовування є також оволодіння прийомами співвіднесення, який полягає в пов'язуванні майбутніх знань з раніше набутими. Учні III класу уже здатні самостійно користуватися такими прийомами.

Довільне запам'ятовування буває найбільш продуктивним тоді, коли запам'ятовуваний матеріал стає змістом їх активної діяльності, хоч ця діяльність немає спеціального мнемічного спрямування.

У зв'язку з дальшим розвитком мислення мимовільне запам'ятовування набуває дедалі більшої систематичності і вищої продуктивності. Спираючись на можливості мимовільної пам'яті і створюючи необхідні умови для її функціонування, можна забезпечити набуття молодшими учнями досить великих за обсягом і складних за змістом знань на уроках «Я у світі» [2, с.172].

У молодшому шкільному віці пам'ять набуває виразного пізнавального характеру. Пам'ять молодшого школяра, порівняно з пам'яттю дошкільника, більш свідомо й організована. Однак, як і раніше, наочно-образна пам'ять більш розвинена, ніж логічна, діти краще запам'ятовують конкретні предмети й факти, ніж визначення й пояснення. Молодші школярі схильні до механічного запам'ятовування шляхом повторення, без усвідомлення смислових зв'язків. Це пояснюється тим, що вони ще не вміють диференціювати завдання запам'ятовування. Молодші школярі не можуть правильно організувати смислове запам'ятовування: не вміють розбивати матеріал на смислові групи, виділяти опорні пункти для запам'ятовування, складати план тексту тощо.

Список використаних джерел:

1. Вікова психологія: Навч. посібник / За ред. С. Г. Костюка. - К.: Атіка, 2003. - 468 с.
2. Заїка Є. В. Пам'ять в структурі діяльності та в процесі розвитку / Є. В. Заїка. – Х.: ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. – 514 с.
3. Истомина З. М. Развитие памяти / З. М. Истомина. – М.: Психология, 1977. – 120 с.
4. Психологический словарь. - М.: ЮНИТИДАНА, 2005. - 780 с.

Лукашук Ірина,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ « Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

В XXI столітті життя людства набуло динамічного характеру. Зміна ідей, технологій, пришвидшення технологічного процесу відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Тому роботодавці шукають на роботу не лише висококваліфікованих працівників, а й в першу чергу тих, хто здатний самостійно навчатися, постійно шукати шляхи розвитку себе, як особистості. Тому сучасна школа перейшла від знаннєвої системи знань до компетентнісної. В типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти вказано: «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі» [4, с.187].

Перед сучасним вчителем постає питання не лише навчити певним знанням, але й навчити учнів самостійно прагнути пізнавати нове, засвоювати нові знання, організувати пізнавальну діяльність, готувати учнів до нових потреб життя, активно діяти, швидко приймати рішення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».

У словнику «Енциклопедія освіти» зазначено, що пізнавальна самостійність – сформованість потреби і уміння самостійно мислити, здатності орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації, самому бачити питання, задачу, віднаходити шляхи їх вирішення [1, с.680].

Про необхідність формування самостійності учнів у процесі навчання писав ще К.Д. Ушинський: «Потрібно постійно пам'ятати, що слід передавати учню не тільки ті або інші знання, а й розвивати у ньому бажання і здатність самостійно, без учителя, здобувати нові знання, дати учню засіб одержувати корисні знання не тільки із книг, а й з предметів, які його оточують, із життєвих подій, із історії власної душі. Маючи таку розумову силу, яка вибудує звідусюди користь, людина буде вчитися все життя, що, звісно, і складає одне із найголовніших завдань шкільного навчання» [5, с. 345].

Також про важливість самостійної пізнавальної діяльності наголошувало чимало вчених, серед яких М.О. Данилова, І.Я. Лернер, М.І. Мамутова, І.Т. Огородников. Вони зазначали, що пізнавальна самостійність учнів сприяє їхньому навчанню та розвитку. І.Я. Лернер вважав, що вищим проявом пізнавальної самостійності – є процес творчої діяльності, при цьому він можливий за умови взаємодії набутих знань, умінь і певного досвіду творчої діяльності, а також позитивних мотивів пізнання. Завдяки цій взаємодії учні оволодівають новими знаннями, вміннями та досвідом творчої діяльності.

Такі вчені, як Г.О. Китайгородська, Т.І. Шамова виокремлюють три компоненти пізнавальної самостійності: мотиваційний, змістовно-операційний, вольовий.

Зважаючи, на це, можна простежити, що різні автори по-різному трактують досліджуване питання. Здійснення аналізу праць дослідників можна зробити висновок, що здебільшого вони виділяють один або два компоненти в складі пізнавальної самостійності.

О.Я. Савченко, Е.С. Сильнова досліджували питання пізнавальної самостійності учнів з метою удосконалення змісту та результатів досягнень у початковій школі. У монографії «Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів» О.Я. Савченко вказувала: «У розвитку пізнавальної самостійності учнів слід підкреслити винятково важливу роль запровадження системи пізнавальних задач і навчання способів їх розв'язування» [3]. Вона вважала, що хоча в початкових класах пізнавально-проблемні завдання нескладні за змістом і структурою, проте навіть найпростіша задача містить у собі питання, яке спонукає дітей до міркування, порівняння, доведення, встановлювання причинно-наслідкових зв'язків, висловлення оцінних суджень, визначення головного і другорядного. У багатьох своїх дослідженнях О.Я. Савченко доводила, що навчання є основною формою розвитку пізнавальної активності молодших школярів. Дослідниця зауважувала, що потрібно створювати на уроці проблему в результаті якої

в дитини з'являвся істинний інтерес до пізнання. О.Я. Савченко зауважувала, що для того, щоб підготувати дитину до самостійного життя, необхідно, щоб школярі відчували потребу в знаннях, прагнули до оволодіння ними, навчити дитину вчитися – означає підготувати її до самостійного життя.

Аспекти, що сприяють розвитку пізнавальної самостійності (за О.Я. Савченко):

- пробудження в учнів допитливості, спостережливості, зацікавленості навколишнім світом, бажання якомога більше знати і вміти;
- оволодіти певними організаційними та мисленнєвими навичками (засвоєння учнями раціональних прийомів навчальної діяльності та вироблення навичок вмілого користування підручником, розв'язування задач тощо);
- навчити дитину навчатися (О.Я. Савченко вважає, що діти не хочуть навчатися, бо не вміють цього робити. Для цього необхідно учням освоїти раціональні прийоми навчальної діяльності та вміння користуватися підручником. На сьогодні це й ще вміння учнями користуватися перевіреними електронними джерелами, вміння перевірити достовірність інформації, отримати знання, які можна використати у реальному житті);
- молодшим школярам потрібно передусім вивчати навколишній світ, ознайомлюватися з видами трудової діяльності, явищами суспільного життя, подіями, характерними для місця проживання учнів. Це сприятиме розширенню їхнього кругозору, виховуватиме спостережливості, допитливості, порівнювати вчинки людей та основи цих знань робити висновки. Аналізувати не лише вчинки інших, а й самого себе.

О.Я. Савченко радить у роботі з учнями над виконанням завдань не підганяти дитину, давати їй можливість подумати самій. На думку автора, краще привернути увагу до схеми, малюнка, допомогти формулювати міркування, заохочувати дитину до мислення, ініціативи, стимулювати позитивну мотивацію до навчання. Саме це сприятиме самостійності дитини, вона не боїтиметься робити припущень, міркувати.

В.О. Сухомлинський казав, що навчати треба так, щоб учні самостійно здобували знання. Необхідно навчати школярів не боятися висловлювати свої думки, оцінювати поведінку як і свою, так і інших, оцінювали ситуації, вчинки, дії.

До вправ, які можна використовувати на уроках «Я досліджую світ», належать:

- «Архімед» (дітям пропонують знайти якомога більше розв'язань до поставленої проблеми) та ін.
- «Взасмні запитання» (після прочитування діти ставлять запитання одне одному і відповідають на них. Це може бути робота у парах або у групах).
- «Ажурна пилака» (діти стають експертами під час обговорення певного питання і намагаються пояснити щось іншим учням).
- Гра «Реклама на телеканалі» (Робота в групах. Необхідно представити рекламу на тему. Наприклад: Моя Батьківщина. Моя родина. Моя школа і т.д.)
- «Дерево рішень» (Учні на певну тему, наприклад «Захист навколишнього середовища» вирішують, які б вони провели б заходи, а потім обговорюють ідеї і «вішають» їх на дерево.)
- Метод опори на життєвий досвід учнів полягає у використанні вчителем у навчальному процесі життєвого досвіду учнів (факти, явища, які вони спостерігали у житті, навколишньому середовищі або в яких самі брали участь) як опори при вивченні нового матеріалу. Сприяє пізнанню сутності спостережу вальних явищ.

Отже, розвиток пізнавальної самостійності на уроці можливий, якщо у навчанні застосовувати різноманітні пізнавальні завдання, навчати дітей навчатися, викликати в них пізнавальний інтерес. Учителю на уроках доречно створювати такі ситуації, які сприяли б мисленню дітей, вирішування проблем з опорою на власний життєвий досвід. Лише тоді ми зможемо виховати особистість в якій потребує XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Малихін, О. Аспектний аналіз категорій «пізнавальна самостійність» і «пізнавальна активність» у контексті організації самостійної навчальної діяльності студентів/ О. Малихін//Рідна школа. – 2011.–№3. – С.25-29.
3. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів / О.Я. Савченко ; НДП УРСР. — К. : Рад. шк., 1982. — 177 с.
4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К.: Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.
5. Ушинський К.Д. Собр. соч. в 11 томах / К.Д. Ушинський. – М.-Л.: Изд. Акад. пед. наук, 1950. – Т. 2. – 500 с.

Максимчук Марія,
студентка групи 11Бд-Дошк
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Народ завжди виступає вихователем молодшого покоління, а виховання при цьому набуває народного характеру. Тільки народне виховання, зауважував К.Д. Ушинський, є живим органом в історичному процесі народного розвитку, виховання набуває надзвичайної впливової сили на формування національного характеру, національної психології людини [6, с. 69].

Софія Русова підкреслювала, що потрібно пов'язувати виховання з історичними традиціями свого народу, дитина зможе по-справжньому поважати культурні і національні здобутки інших народів, якщо вона глибоко проникає в духовну скарбницю свого народу [4, с. 218].

Основною й головним методом народного виховання виступають народні традиції. Перлина виховної мудрості народу, невичерпна своєрідна скарбниця форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки, одного з чинників колективної народної творчості. Традиції у формі масових звичок підтримувались силою громадської думки і за своєю природою були наділені величезною стійкістю. Філософ І. Суханов з цього приводу пише: "Стійкість звичаїв, традицій і обрядів, їх живучість були воістину рятівними для збереження і передачі новим поколінням досягнень культури" [4, с. 128]. Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє зазначити, що над проблемою виховання дітей на основі народних традицій, звичаїв та обрядів працювало багато дослідників. Це зокрема праці, в яких розкрито особливості виховання дітей у традиційній українській сім'ї (О. Вишневецький, А. Даник, В. Пустовий); визначення педагогічного потенціалу українських народних традицій і обрядів у виховному процесі (К. Журба, О. Кузик, Г. Майборода, Т. Мачейків, М. Стельмахович); спільна діяльність батьків, дітей і педагогів у сюжетних діях календарно-обрядових свят (О. Воронай, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова).

Великий педагог В. Сухомлинський також особливу увагу надавав засобам народної педагогіки, під якими розумів усю сукупність виховних ідей, традицій (трудових, моральних, сімейно-побутових, естетичних), звичаїв, свят, обрядів і рекомендував використовувати їх з метою виховання дітей.

Мета стамті – обґрунтувати виховні можливості українських народних традицій у роботі з дітьми дошкільного віку; поглибити вивчення змісту традицій, які можуть бути використані вихователем дитячого садка як засоби формування різних почуттів та якостей особливості дитини дошкільного віку; висвітлити значення і роль народних традицій, звичаїв та обрядів у вихованні дітей дошкільного віку.

Саме зараз слід звернутися до неопіленої скарбниці народного педагогічного досвіду, до історично складених тенденцій формування та розвитку української сім'ї. Варто згадати те, що першочергово традиційне виховання дітей було справою сім'ї, а не вихователів. Навчання дітей на українських народних традиціях необхідно здійснювати комплексно, тобто при взаємодії школи, дитячого садка, громадських організацій, виходячи із змісту, форм і методів виховання, з урахуванням вікових і психофізичних особливостей.

Кожна нація, кожен народ, мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбуваються протягом багатьох століть. Традиція — це елементи культури, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Народні традиції – це неписані закони, якими користуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах. Перед сучасною системою дошкільної освіти стоїть завдання залучення дітей до традицій, історичної пам'яті народу, а значить – і збереження її в наших дітях. Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських традиціях, обрядах, звичаях, фольклорі.

Організація і систематичне проведення з вихованцями дошкільних навчальних закладів різноманітної за змістом, формами, методами і засобами освітньої роботи по ознайомленню дітей із народними святами позитивно позначається на розвитку інтелектуально-пізнавальної, соціально-моральної, емоційно-ціннісної, художньо-естетичної, фізичної сфер дитячої особистості та її креативності.

Перелік народних традицій, свят та обрядів, з якими можна поступово ознайомлювати дітей у період дошкільного дитинства, міститься у чинних комплексних, окремих парціальних освітніх програмах, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у дошкільних навчальних закладах. Оскільки не всі комплексні програми пропонують такий орієнтовний перелік свят, то педагогічний колектив може самостійно визначити тематику таких святкувань з посиланням на інші чинні програми, узгодивши її з батьківською громадськістю свого закладу.

Ознайомлення дітей зі святами та їх залучення до підготовки і святкувань організуються з дотриманням як усталених світських традицій, так і народних традиційних звичаїв, обрядів, доступних розумінню дітей і відтворенню ними в реальних та ігрових умовах. З метою розширення дитячого світогляду, формування цілісного світобачення, виховання на засадах толерантності, взаємоповаги, ефективної взаємодії та комунікації, успішної соціалізації особистості дошкільника цілеспрямовано використовуються потенційні можливості полікультурного соціуму шляхом ознайомлення дітей у групах дошкільного закладу з традиційними святами інших, крім українського, народів, представники яких є у дитячих колективах.

У дошкільному навчальному закладі рекомендується проводити такі народні свята та окремі обряди відповідно до календарної сезонності: восени - Покрови, свято врожаю; взимку - Святого Миколая, Різдвяні свята, Стрітєння; навесні - Великодні свята та різноманітні веснянки; влітку - зелені свята, Івана Купала, обжинки, Спаса тощо. Виховання дітей на основі національної обрядовості вирішує відразу кілька виховних проблем: виховання любові до рідного краю; естетичне та моральне виховання дітей; формування громадянської свідомості.

Ми завжди прагнемо кращого, саморозвиваємося, пізнаємо багато нового, але часто забуваємо про наше коріння ;перестаємо святкувати традиційні свята, не слідуємо звичаям в повсякденному житті. І тому більшість дітей не сприймають традиції, так як потрібно. Тому в систему освіти впроваджують знання про українські народні традиції.

"Лютий іде, свято веде" - це цікавий, веселий та пізнавальний захід. Гостей запрошують до української світлиці. На столі - ляля скатертину, заставлена різноманітними млинцями, з любов'ю приготованими батьками дошкільнят. На святково оформленій класній дошці - «мисник» з намальованим глиняним посудом. Біля столу порастає Господина (вихователь) та дівчатка-помічниця. Колоритність свята підкреслено за допомогою традиційного українського вбрання дітей. Під час дійства глядачі, разом з маленькими артистами, поринають у вир давніх народних обрядів та звичаїв. Діти розповідають, цікаві прикмети розказані батьками.

Ще одне довгоочікуване свято присвячене святому Миколаю. Кожна дитина з великим задоволенням чекає на його. Дуже гарним початком дня святкування, буде невеличка розповідь, хто такий святий Миколай, що він робить для діток. Спечить разом з дошкільниками «миколайчики» — традиційне печиво для свята. Нехай діти власноруч виготовлять солодкі подарунки й допоможуть святому Миколаю подарувати святкову радість усім навколо. За повір'ям, у ніч із 18-го на 19-те грудня святий Миколай з'їжджає із небес у золотих снях, запряжених білими золотогривими кіньми і дарує подарунки слухняним діткам. Традиційними подарунками в цей день є солодоші, зокрема медове печиво, яке так і називають — «миколайчики». Розкажіть, що святий Миколай обрав їх своїми помічниками та підготував для них особливе завдання — виготовити печиво у вигляді сердечок (для дітей молодшої та середньої груп) та янголят (для дітей старшої групи).

Під час занять можна продемонструвати ілюстрації, картини, відеоматеріали розкажіть казки та легенди про святого Миколая проведіть етично-моральні бесіди про любов та добро розіграйте невеличкі інсценівки. Запропонувати дітям зробити власноруч печиво - буде гарною ідеєю. Роботу з печивом розподілити на кілька етапів: приготування; випікання; оздоблення; пакування. Час для роботи розподілити протягом усього дня. Перш ніж узятися до виготовлення справжнього печива, слід попрацювати із солоним тістом. Робота із солоним тістом дасть дітям змогу набути навичок застосування відповідних знарядь (дошечки, качалки, шаблонів, столового ножа, форм, терки тощо), поправлятися у виготовленні та оздобленні печива. Перед початком роботи педагог розпитує в дітей, як вони допомагають батькам удома на кухні, і розподіляє завдання відповідно до вмінь дітей. Діти старшого дошкільного віку доволі вправно можуть розкачати тісто на дошечці та вирізати за допомогою столового ножа і шаблону відповідну форму. А молодших дітей залучить до роботи з уже готовими формами для печива. Насамкінець кожна дитина може оздобити своє «печиво» із солоного тіста різними елементами. Наприклад, можна зробити янголятам волосся за допомогою шматочка тіста та тертушки, а сердечкам додати об'єму, наклавши менші на більші. Після приготування смаколиків, невелике театралізоване дійство або розгорнутий святковий захід допоможе дітям ще більше поринути у це чудесне свято. До участі в ньому долучить і батьків дошкільників. За завершення свята накрийте стіл, аби всім разом скуштувати виготовлені дітьми смаколики, запиваючи їх ароматним чаєм із шипшини, малини, суниці чи смородини — це буде смачно і корисно водночас.

Таким чином, такі засоби та форми роботи спрямовані на формування сильних особистостей, які мають жити у цільній духовно єдиній українській громаді. Завдяки традиційному вихованню молодшого покоління забезпечується наступність, спадкоємність

покоління, коли усі знання та цінності батьків-дідів передаються дітям. Через систему традицій та звичаїв український народ витворює себе, свою духовну, народну культуру, свій характер, національну психологію своїх дітей

Список використаної літератури

1. Баран Оксана. Свято Миколая: виховання у дошкільному навчальному закладі № 256, м. Київ .
2. Грицак Леся. Виховання дітей на традиціях рідного народу // Дошкільне виховання . – 2018. – №3 . – С. 21 - 25.
3. Русова С. Вибрані твори. -К.: "Освіта", 1996. – 365 с.
4. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні./Ушинський К. Д./Історія дошкільної педагогіки: хрестоматія/упоряд. З. Н.Борисова, В. З. Сміль. – Київ : Вища школа , 1990.– С. 185 – 189 .
5. <https://storozhynets.info/archives/32334>. Українське традиційне виховання дітей Сторожинецького ДНЗ «Чебурашка» .
6. <https://www.pedrada.com.ua/article/1540-zustrchamo-svyatogo-mikolaya-gostintsyami>

Мельничук Юлія,
студентка 47 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ З КУРСУ «Я У СВІТІ»

Принцип наочності – один з найстаріших та найвідоміших і результативних принципів навчання. Вчитель для кращого засвоєння матеріалу школярами користується різними засобами наочності і методичними прийомами.

Дитина дошкільного і молодшого шкільного віку сприймає конкретні факти і явища. Це вимагає починати навчання, йдучи від живого споглядання. Звідси витікає принцип наочності навчання.

По праву батьком принципу наочності в навчанні вважається Я.А. Коменський. Значний розвиток принципу наочності ми знаходимо в педагогічній системі Й.Г. Песталоцці. Він визначив правильний і найбільш короткий шлях навчання: "від чуттєвого сприйняття предметів", "живого споглядання" – до розвитку в учнів абстрактного мислення. Він встановив наочність основним принципом навчання, визнавши її "абсолютною основою будь-якого пізнання". Особливо великий внесок у визначенні ролі наочності вніс К.Д. Ушинський, який приблизився до сучасного її розуміння.

В.О. Сухомлинський писав: «Природа мозку дитини потребує, щоб її розум виховувався біля джерела думки – серед наочних посібників, образів і насамперед, серед природи, щоб думка переключалася з наочного образу на «обробку» інформації на цей образ. Якщо ж ізолювати дітей від природи, якщо з перших днів навчання дитина сприймає тільки слово, то клітини мозку швидко втомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує вчитель» [4, с. 304].

Мета статті: теоретично проаналізувати та обґрунтувати необхідність використання наочності на уроках з курсу «Я у світі».

Ю. Бабанський виділяє три великі групи методів навчання, кожна з яких передбачає свою класифікацію, в основу яких покладено:

- 1) організацію та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
- 2) стимулювання і мотивацію навчально-пізнавальної діяльності;
- 3) контроль і самоконтроль навчально-пізнавальної діяльності.

До наочних методів навчання відносять ілюстрування, демонстрування та самостійне спостереження. Ілюстрування – це оснащення ілюстраціями статистичних даних, плакатів, карт, малюнків на дошці, картин тощо. Демонстрування – це використання приладів, дослідів, технічних установок та ін. Самостійне спостереження – це безпосереднє сприймання явищ дійсності.

Є декілька методичних умов, виконання яких забезпечує успішне використання наочних засобів навчання: 1) хороший огляд, який досягається шляхом застосування відповідних фарб при виготовленні підйомних столиків, екранів підсвічування, покажчиків і т. д.; 2) чітке виділення головного, основного під час показу ілюстрацій, так як вони інколи містять і відволікаючі моменти; 3) детальне продумування пояснень (ввідних та заключних), необхідних для з'ясування сутності демонстраційних явищ, а також для узагальнення засвоєного учнями матеріалу; 4) залучення учнів до пошуку бажаної інформації в науковому посібнику або демонстраційному приладі, постановка перед ними проблемних завдань наочного характеру.

Ефективність використання наочності у навчанні обумовлюється низкою чинників:

- Наочність є джерелом та засобом безпосереднього пізнання навколишнього світу;
- Психологічні основи наочності полягають в тому, що у свідомості дитини вирішальну роль відіграють відчуття;
- Процес пізнання розвивається за формулою «від живого споглядання до абстрактного мислення і вже від нього до практики», тому поняття і абстрактні положення засвоюються учнями краще, якщо вони базуються на сприйнятті предметів, що вивчаються;
- Наочність підвищує інтерес до учіння, робить його більш легким. [1, с. 333]

Сприйняття в молодшому шкільному віці тісно пов'язане з емоціями. Увага молодших школярів залучається яскравим, образним, наочним матеріалом, живим і емоційним викладом. Учень звертає увагу на те, що збуджує її почуття, інтерес. Усе, пов'язане з наочністю, яскравістю вражень, викликає сильні почуття й запам'ятовується легко й надовго [2, с. 44].

Особливістю наочних методів навчання є те, що вони обов'язково припускають в тій чи іншій мірі поєднання їх зі словесними методами. Тісний взаємозв'язок слова і наочності виходить з того, що діалектичний шлях пізнання об'єктивної реальності припускає застосування в єдності живого споглядання, абстрактного мислення та практики. Вчення І. П. Павлова про першу та другу сигнальні системи показує, що під час пізнання явищ дійсності вони повинні застосовуватися у взаємозв'язку. Сприйняття через першу сигнальну систему повинне органічно зливатися з оперуванням словом, з активним функціонуванням другої сигнальної системи.

Відомості про вигляд об'єкта, про його безпосередньо сприйняті властивості та відносини школярі отримують із словесних повідомлень педагога, а наочні засоби є підтвердженням або конкретизацією цих повідомлень.

Вирушаючи від здійснюваного школярами спостереження наочного об'єкта, педагог повідомляє про такі зв'язки між явищами, які безпосередньо не сприймаються школярами, або робить висновок, об'єднує, узагальнює окремі дані.

Таким чином, існують різноманітні форми зв'язку слова та наочності. Віддати якимось із них повну перевагу було б помилкою, так як в залежності від особливостей завдань навчання, змісту теми, характеру наявних наочних засобів, а також рівня підготовки учнів необхідно в кожному конкретному випадку обирати їх найбільш раціональне поєднання.

У типовій освітній програмі початкової освіти під керівництвом Шиян Р.Б. сказано, що провідна роль у вивченні природничої освітньої галузі належить дослідженням (спостереженням, експериментам), екскурсіям, природоохоронній проектній діяльності школярів.

Орієнтуючись на тему уроку, на те що вивчають учні, вчитель добирає засоби наочності – спостереження за живою та неживою природою, об'єкти живої й неживої природи, спостереження за сезонними змінами у природі, за рослинами і тваринами в різні пори року.

Спостерігаючи за етапами розвитку рослин, учні також доглядають за кімнатними рослинами, дізнаються певні умови вирощування рослин, фактори, що впливають на ріст тих чи інших рослин.

При вивченні різних тем на уроках «Я у світі», вчитель може використовувати ілюстрації з самого підручника, підбирати малюнки дітей відповідно до теми уроку, співвідносити ілюстрації природних, штучних й рукотворних об'єктів та ін.

Потреба в демонструванні графічних наочних посібників зумовлена тим, що уявлення, які дістають діти тільки з розповіді вчителя або читання статті і які не закріплені зоровими образами, можуть бути неправильні. Отже, демонстрування навчальних таблиць і картин, які супроводжуються поясненнями, допомагають створити в школярів образні уявлення про предмети і явища навколишнього світу [3, с. 50-51].

Вчитель може використовувати роздавальні картки, листівки або кольорові ілюстрації з книжок і журналів. Головна цінність їх полягає в тому, що вони забезпечують індивідуальну роботу учнів, допомагають конкретизації природничих уявлень і понять, виробленню довірливої уваги, мислення і естетичних смаків, підвищують ефективність уроку.

Засоби наочності як джерело знань використовуються головним чином на початку уроку, перед поясненням нового матеріалу, самостійним вивченням тексту підручника з метою попереднього збагачення знань учнів фактами, необхідними для узагальнень.

Вчитель визначає за змістом теми конкретні реальні об'єкти, вибирає засоби наочності та способи діяльності (спостереження, досвід, практична робота) з ними. Якщо об'єкти знайомі учням, то засоби наочності використовують для актуалізації опорних знань.

Засоби наочності служать для організації навчально-пізнавальної діяльності школярів. Вона буває репродуктивна і творча. Репродуктивна діяльність має на меті використання засобів наочності як джерела вже готової інформації, що здобувається школярами відомими їм способами діяльності під безпосереднім або опосередкованим керівництвом вчителя. У процесі творчої діяльності засоби наочності використовуються під час пошуку способів розв'язання проблеми та як джерело нових знань.

Отже, наочність використовується на різних етапах навчання, її роль – забезпечити всебічне, образне сприймання, дати опору для мислення учнів. Наочність розвиває в школярів увагу, спостережливість, уміння виділити основне і запам'ятати його, дає змогу створити детальніше уявлення про вивчуване. Вчасно та ефективно використана наочність – це змістове й емоційне підживлення процесів сприймання, мислення, пам'яті молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навч.посібник / Т.М. Байбара. – К.: Веселка, 1998. – С.333.
2. Ключова Т. Реалізація принципу наочності на уроках природознавства в початковій школі / Т. Ключова // Наука школі. – 2013. - № 3. – С.43-44.
3. Панченко Г.П. Особливості застосування наочності // Початкова школа. – 1986. – №12. – С.50-51.
4. Сухомлинський В. Сто порад учителю. / В. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – С.304.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с.

Михайлівська Владислава,

студентка 32 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ « Я У СВІТІ»

Як відомо, мислення є найважливішою функцією розумової діяльності людини. Будь-який вид діяльності не може обходитися без процесу перетворення фактів, думок та емоцій, що складають його основу.

У молодшому шкільному віці дитина починає оволодівати засобами свідомого, довільного аналізу, синтезу, порівняння і т.п. Мислительні дії стають свідомо контрольованими процесами. Саме тому мислення молодшого школяра розвивається на основі засвоєних знань, і якщо немає останніх, то й немає основи для розвитку мислення, і воно не може бути розвинене повною мірою.

Саме процес мислення лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок молодшого школяра. У контексті сказаного дуже важливою умовою успіху у навчальній діяльності є розвиток творчого та логічного мислення. Тому одним із пріоритетних завдань у вирішенні цієї проблеми є створення в початкових класах відповідних умов, які забезпечують повноцінний розвиток мислення дітей, пов'язаний з формуванням стійких пізнавальних інтересів, умінь і навичок розумової діяльності, якостей розуму, творчої ініціативи. Адже все це є запорукою успішної діяльності школяра.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках «Я у світі».

Проблема розвитку творчого мислення школярів є особливо актуальною у наш час. Адже саме зараз, як ніколи, нашій країні потрібні люди, здатні приймати нестандартні рішення, які вміють творчо мислити. Сприятливі можливості для цілеспрямованого творчого розвитку школярів має, безумовно, початкова ланка освіти. Оскільки дітям 6-10 років від природи властива емоційність та чутливість до образних вражень, багатство та кольоровість уяви, невтомна допитливість, відкритість до оточуючого світу. Вони із задоволенням беруть участь у різних видах творчих завдань, схильні до фантазування, імпровізацій.

Одноманітне, шаблонне повторення однакових дій знижує потяг до навчання. Діти позбавляються радості відкриття і поступово втрачають здатність до творчості.

Психологія творчого мислення відноситься до недостатньо вивченої та дослідженої проблеми, незважаючи на те, що здійснено значну кількість теоретичних та експериментальних досліджень як у загальній психології, так і в спеціальних її галузях, розроблено оригінальні методики експериментальних досліджень творчого мислення.

Проблемою розвитку творчого мислення займалися вітчизняні і зарубіжні вчені (Л.Венгер, Г.Костюк, Я.Пономарьов, О.Матюшкін). Велику увагу цьому питанню приділяли такі видатні педагоги, як Я.Коменський, В.Сухомлинський, С.Русова, К.Ушинський. Незважаючи на те, що проблема розвитку творчого мислення в учнів досліджується вже давно, багато питань залишається невирішеними.

Процес творчості безпосередньо пов'язаний з процесом мислення, який характеризується низкою ознак. По-перше, творче мислення є пластичним. Творчі люди пропонують багато рішень у тому випадку, коли звичайна людина може знайти одне чи два рішення. По-друге, воно рухливе: для нього не є складністю перейти від одного аспекту проблеми до іншого, не обмежуючись однією точкою зору. І, нарешті, творче мислення є оригінальним. Воно породжує несподівані, незвичні рішення [2, с. 123].

У зарубіжній психології творче мислення частіше зв'язують з терміном «креативність». Було встановлено, що успішністю вирішення проблемних ситуацій залежить від здатності по-різному використовувати дану в задачах інформацію у швидкому темпі. Такий тип мислення (Дж. Гілфорд, Н. Марш, Ф. Хеддон, Л. Кронбах, П. Торренс) назвали креативністю і стали вивчати її незалежно від інтелекту - як мислення, пов'язане зі створенням або відкриттям чогось нового.

Важливий внесок у вивчення питань творчого мислення зробив Дж. Гілфорд. Він одним з перших спробував сформулювати сутність творчого мислення, його особливості, параметри, виділити коефіцієнт креативності.

На його думку, «творчість» мислення пов'язана з перевагою у ньому чотирьох особливостей:

1) оригінальність - нетривіальність, незвичність висловлюваних думок, яскраво виражене прагнення до інтелектуальної новизни;

2) семантична гнучкість - тобто здатність виділяти об'єкт під новим кутом зору, виявляти його нове використання, розширювати функціональне застосування на практиці;

3) образна адаптивна гнучкість - тобто здатність змінити сприйняття об'єкта так, щоби бачити нові, приховані від спостереження аспекти;

4) семантична спонтанна гнучкість - тобто здатність виробляти різноманітні ідеї у невизначеній ситуації, а саме в такій, яка не має орієнтирів для цих ідей [1, с. 238].

І. Калмикова та А. Матюшкін переконані, що необхідно виділяти продуктивне і репродуктивне мислення. Творче мислення - різновид продуктивного мислення, «крайня точка», вищий ступінь його прояву і відрізняється об'єктивною новизною, оригінальністю свого продукту. «Нижча точка» притаманна репродуктивному мисленню, де ступінь новизни продуктивності дуже малий і розумовий процес майже втрачає специфіку. Психологи одностайні у визнанні того, що в будь-якому розумовому процесі сплетені продуктивні і репродуктивні компоненти [3, с. 228-242].

В основі творчого мислення лежить синтез логічного мислення та уяви. Ці процеси є не взаємовиключними, а взаємодоповнюючими, але їх роль неоднакова на різних етапах творчого процесу. Тобто творче (або продуктивне) мислення розуміється як мислення на основі творчої уяви.

Формування творчої, мислячої особистості - одне з найважливіших завдань сучасної школи.

Однією з головних умов формування творчого мислення школярів є створення творчої атмосфери в класі, тобто такої обстановки, яка благотворно впливає на появу нових оригінальних ідей. Щоб діти продукували власні ідеї, їх потрібно заохочувати до цього: дитина повинна мати впевненість у своїх силах. Без такої впевненості дитяча думка завжди буде скутою, не оригінальною.

К. Ушинський писав, що діти мислять «формами, звуками, фарбами і відчуттями». Ця вікова закономірність вимагає, щоб мислення маленької дитини розвивалося серед природи, щоб вона одночасно бачила, чула, переживала і думала. Наочність - сила, що розвиває уважність, мислення, вона надає емоційне забарвлення пізнанню. Завдяки тимчасовості бачення, слухового сприйняття, переживання і мислення у свідомості дитини формується те, що в психології називається емоційною пам'яттю [5, с. 74-76].

В. Сухомлинський запропонував власну систему навчання мислити. Розроблена В. Сухомлинським система спостережень за природними явищами має назву «Книга природи». Триста сторінок цієї книги - це триста спостережень за природними явищами, триста яскравих картин рідної землі, які закарбовуються у свідомості дошкільника. Читання книги природи - не просто цікаві, захоплюючі прогулянки. Це уроки мислення під блакитним небом [4, с. 68-73].

У природі В. Сухомлинський вбачав вічне джерело дитячого розуму, фантазії та словесної творчості Великий педагог прагнув, щоб яскраві образи рідної землі живили свідомість дитини впродовж усіх років навчання, щоб закони мислення вперше розкривалися не перед класною дошкою, а серед поля, на лузі, біля річки, в гаю [4, с. 24-29].

Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи, наприклад, розповідь учителя про подорож краплі води, вона малює у своїй уяві і сріблясті хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Чим яскравіше в її уяві ці картини, тим глибше осмислює вона закономірності природи. Ніжні, чуйні нейрони її мозку ще не зміцніли, їх потрібно розвивати, зміцнювати.

Природа мозку дитини вимагає, щоб її розум виховувався серед джерела думки - серед наочних образів, і передусім серед природи, щоб думка перемикалася з наочного образу на «обробку» інформації про цей образ. Якщо ж ізолювати дітей від природи, якщо з перших днів навчання дитина сприймає тільки слово, то клітини мозку, швидко стомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує учитель. Адже цим клітинам потрібно розвиватися, міцніти, набиратися сил. Ось де причина того явища, з яким багато учителів часто зустрічаються в початкових класах: дитина тихо сидить, дивиться тобі в очі, ніби уважно слухає, але не розуміє ні слова, тому що педагог все розповідає і розповідає, тому що потрібно думати над правилами, вирішувати завдання, приклади - усе це абстракції, узагальнення, немає живих образів, мозок втомлюється... Тут і народжується відставання. Ось чому потрібно розвивати мислення дітей, зміцнювати розумові сили дитини серед природи - ця вимога природних закономірностей розвитку дитячого організму. Ось чому кожна подорож в природу є урок мислення, урок розвитку розуму [4, с. 36-38].

Якщо звернемося до програми, то побачимо, що предмет «Я у світі» дає можливість посилити дівість, практичність навчання, його вплив на розвиток творчих здібностей. Концепцією передбачено використання можливостей навчального предмета для реалізації пріоритетних завдань початкової школи. Програмовий зміст ознайомлює дітей з проблемою забруднення навколишнього середовища. Підводить до розуміння необхідності охорони довкілля. Формує навички праці в природі, вміння самостійно приймати рішення, виконувати практичні дії, вести пошукову діяльність. Виховує любов до природи, уміння піклуватись про неї, нестерпність до забруднення навколишнього середовища. Як бачимо, проблема розвитку творчого мислення у школярів на сьогодні є безперечно актуальною, оскільки високий показник рівня сформованості продуктивного мислення забезпечує успіх у будь-якій діяльності, серед яких на першому місці - навчальна. Творчий інтелект є міцним підґрунтям для майбутнього зросту особистості у всіх відношеннях. Проте формуванню креативної особистості перешкоджає існуючий у багатьох школах стандартний, типовий підхід у навчанні, відсутність належних наукових розробок з даної проблеми, наявність різноманітних точок зору щодо розуміння питання розвитку продуктивного мислення дітей.

Отже, молодший шкільний вік - важливий етап виховання творчого мислення дитини. Але у пошуках методів, засобів розвитку творчого потенціалу слід враховувати особливість психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфер дітей цього віку.

Список використаних джерел:

1. Немов Р. С. Психологія: В 3 кн. - Кн. 1/ Общие основы психологи. - М., 1995. - С. 467 с.
2. Пономарев Я.А. Психология творческого мышления / Я.А. Пономарев. - М. : Психология, 1960. - С. 196с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : В 3т. - Т.1/ Л. С. Рубинштейн. - М.: Педагогика, 1989. - С. 486 с.
4. Сухомлинский В. О. Сердце отдаю детям / В.О. Сухомлинский. - К. : «Радянська школа», 1972. - С. 244 с.
5. Сухомлинский В. О. Развитие индивидуальных способностей и наклонностей учащихся / В. О. Сухомлинский // Выбранные творения в пяти томах / В. О. Сухомлинский. - К. : Радянська школа, 1977. - Т. 5. - С. 640.

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з найдоступніших і перевічених практикою шляхів підвищення ефективності уроку, активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці є відповідна організація самостійної навчальної роботи. Вона займає особливе місце на сучасному уроці, тому що учень набуває знань тільки в процесі особистої самостійної навчальної діяльності.

Формування самостійності учнів - одне з актуальних завдань сучасної освіти, а прищеплення молодшим школярам навичок самостійної роботи над навчальним матеріалом є одним з обов'язкових умов успішного навчання.

Передові педагоги завжди вважали, що на уроці учні повинні працювати по можливості самостійно, а вчитель – керувати їхньою самостійною роботою. Між тим, у школі не часто можна бачити самостійні роботи, які б були спрямовані на формування прийомів пізнавальної діяльності, школярів мало навчають способам і прийомам самостійної роботи [1, с. 39].

Проблемами удосконалення організаційних форм і методів самостійної роботи займалися Я.А. Коменський, Й. Песталоцці, Г.С. Сковорода, О. Ващенко. За минулі роки, питанням покращення удосконалення організаційних форм та методів навчальної діяльності займалися А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанський, В.О. Онищук, О.Я. Савченко, І.Ф. Варламова.

Всебічного розгляду питання самостійної діяльності школярів здобули в працях П.І. Підласистого, М.І. Махмутова, І.Я. Лернера. У більшості досліджень пізнавальна самостійність учня визначається як сформованість прагнення й уміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку [2, с.63].

Мета статті - визначити види самостійності, виявити можливі шляхи виховання самостійності самими учнями та за допомогою вчителя, вплив певних факторів на формування самостійності молодшого школяра.

Самостійність – це вміння приймати рішення без стороннього втручання, тверезо оцінювати позитивні і негативні сторони будь-якого питання, і на основі цього робити висновки, як вчинити. Самостійність передбачає, що людина сама ставить для себе певні цілі і сам їх досягає. Це властивість починає проявлятися в ранньому віці, коли у дитини з'являється бажання зробити щось самому. Це природна людська потреба. Надзвичайно важливо давати дітям проявити ініціативу, щоб не відбити бажання робити щось самим в майбутньому [1, с. 43].

Бути самостійним – не означає відмовлятися від сторонньої допомоги, це означає вміти вибрати для себе правильний життєвий шлях, мати свою точку зору, вміти постояти за свої інтереси. Людину, що володіє цією якістю, можна назвати по-справжньому дорослим, адже це єдино вірний критерій оцінки формування особистості.

С.Я. Голант виділяє три види самостійності учнів:

- організаційно-технічна самостійність;
- самостійність в практичній діяльності;
- самостійність у пізнавальній діяльності.

Процес навчання в залежності від формування мотивів учіння в учнів може по-різному впливати на інтелектуальний розвиток. Старанність самого учня певною мірою залежить від того, як його зустрінє школа та перший його вчитель [1, с. 58]. Якщо надії та очікування від школи та шкільного життя справдилися, тоді учень стає більш допитливим, зростає інтерес до чогось нового та незбагненого. Це дає неабиякий поштовх до процесу учіння.

Самостійність - характерна властивість для кожного школяра, що може проявлятися в його незалежності (вмінні без наставника чи сторонньої допомоги досягти зазначеної мети), творчій ініціативі (проявляти оригінальність, винахідливість) і критичності (вміння правильно дати аналіз Найважливішою передумовою повноцінного оволодіння знаннями, вміннями та навичками вважається самостійність навчання. Частковість та правильність застосування роботи продуктивно розвиває довільність уваги у дітей, формує здатність учнів до міркування, самостійності, як одних із найважливіших рис характеру. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійних робіт.

Для актуалізації опорних знань та навичок учнів, які потребуються для сприйняття нового матеріалу, вчитель повинен майже на кожному уроці пропонувати дітям підготовчі самостійні завдання. До них можуть відноситися усні та письмові вправи на повторення, зіставлення правил, розглядання катринок та ілюстрацій , складання опису до ілюстрацій тощо.

Найпершою ціллю вчителя є те, щоб навчити учня вправно працювати з підручником як у школі так і вдома, допомогти йому виробити вміння «копатися в книжках». Залежно від того, наскільки добре ілюстрований підручник, буде краще організувати різноманітні типи роботи з ним, формувати активність, розумову діяльність, самостійність та творчість уяви дитини. Від самостійності учнів у навчанні залежить оволодіння ними знаннями, уміннями та навичками.

Самостійність - це одна з властивостей особистості. Можна виділити два найвагоміших фактори, що впливають на формування самостійності:

- 1) Сукупність засобів - знань, умінь і навичок, якими може володіти учень.
- 2) Ставлення учня до самого процесу діяльності, його результатів та умов здійснення, а також зв'язків з іншими людьми, які складаються в процесі діяльності.

Для навчання дітей «діяти за правилом» найдоцільніше виділяти час, коли новий вид роботи вводиться вперше. А щоб це не набуло формального характеру, основним методом має бути не пояснення вчителя, а причучення дітей користуватись алгоритмом під час виконання завдань. Спочатку під керівництвом учителя, а потім і самостійно, учні виконують за алгоритмом аналогічні й нові завдання. Загальні алгоритми тривалої дії бажано оформити у вигляді настінної таблиці-пам'ятки [4, с. 26].

Для успішного керування навчальним процесом слід розвивати творчі здібності учнів, цікавитися ставленням учнів до процесу навчання, виокремлювати особливості їх знань, умінь та навичок [4, с. 30].

Для того, щоб самостійна робота була ефективною, важливо дотримуватись взаємозв'язку різних видів самостійної роботи учнів на уроці та у різноманітнювати їх. Повинен існувати взаємозв'язок класної і домашньої самостійної роботи. Потрібно організувати класну роботу так, щоб домашня самостійна робота була її органічним продовженням. Великою мірою робота учнів, хід уроку тісно зв'язані і залежать від якості самостійної роботи учнів удома.

Мета домашньої роботи - міцне закріплення вивченого на уроці матеріалу, глибше його осмислення, дальший розвиток набутих учнями умінь і навичок самостійної роботи з текстом підручника, картками, ілюстраціями, схемами [5, с.136].

Так вчасно і повноцінно сформовані вміння та навички самостійної праці в початкових класах допомагають класоводові підтримувати інтерес до навчання. Завдяки цьому діти працюють активно, щоразу роблячи для себе невеликі, але важливі відкриття.

Домашня робота має бути творчого характеру, наштовхувати учня на ініціативу, до знаходження цікавого матеріалу. Учитель на уроці повинен максимально стимулювати дітей до самостійного мислення, щоб розвивати творчий дух, для роботи і в школі і в дома.

Таким чином, питання формування умінь і навичок самостійної роботи виникло не сьогодні. Ще багато років тому воно турбувало науковців з різних країн. Неабияку увагу до цього питання, вчені проявляли завдяки розробленню правильної організації навчальної самостійної діяльності учнів на уроках. Гаслом розв'язання цієї проблеми стало: «навчити учня, як він має вчитися». Навички і вміння самостійної роботи в учнів формуються не самі по собі, а в результаті спеціально організованих вправ, що органічно включаються у навчальний процес.

Список використаних джерел:

1. Баршай Л.С. Індивідуалізація пізнавальної самостійності школярів. // Початкова школа, 1991. - № 12. - С. 39-58.
2. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія. - К., 1995. – С.56-63.
3. Голант Е.Я. Некоторые принципиальные вопросы развития самостоятельности школьников. - М., 1944 - С. 11-17.
4. Ткаченко Л. Впровадження принципу індивідуалізації в навчально-виховному процесі початкової школи. // Початкова школа. - 2003. - № 11. - С. 26-30.
5. Пидкасистий П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. - М.: Педагогика, 1980. – С. 136.

Паламарчук Іван,

студент 32 групи Бд - Почат.

Навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **В.Є. Литицьов**

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

На сучасному етапі розвитку української державності особливого значення набуває питання формування патріотичних почуттів та національної свідомості підрастаючого покоління. Виховання патріота, громадянина, духовно багаті особистості – процес тривалий і багатограний. Він потребує від педагогів і батьків великої праці над собою. Головний орієнтир оновлення змісту їх роботи – максимальне врахування етнічних і регіональних особливостей та широке використання засад народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки, надбань світового педагогічного досвіду [5, с.18].

Мета обґрунтування та розкриття вагомості використання вітчизняного музичного фольклору у вихованні національної самосвідомості та патріотичних почуттів учнів молодшого шкільного віку.

Одне з чільних місць у сучасній педагогічній системі відводиться патріотичному вихованню. Дитинство є надзвичайно важливим періодом у становленні особистості. Саме в цьому віці в учнів молодшого шкільного віку закладаються першооснови свідомості й самосвідомості; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, а саме усвідомлення себе як частини великої і давньої нації. Разом із тим, цей вік має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів до яких і відноситься почуття патріотизму. Психологи та педагоги вважають, що найсприятливіший вік для початку формування патріотичних почуттів дитини – сьомий рік життя, коли активізується інтерес особистості до соціального світу, суспільних явищ, близького оточення. Однак, навіть в старшому шкільному віці діти ще недостатньо усвідомлюють, що таке «патріотизм». Патріотизм – це природна прихильність і любов до рідної землі, мови, культури; глибоке моральне почуття, показник і виразник найвищих проявів духовного світу людини [3, с.2]. На жаль, дорослі, насамперед батьки і деякі педагоги, формують хибне розуміння маленькими громадянами поняття «патріотизму».

Фарбуючи паркани у кольори прапора, прикрашаючи дитячі майданчики, дерева та особисті речі жовто-блакитними стрічками, дорослі акцентують увагу учнів початкової ланки на яскравих зовнішніх атрибутах, на «показному» патріотизмі, а не на справжніх патріотичних цінностях та ідеалах...

Важливим завданням патріотичного розвитку в школах є прищеплення учням чіткого усвідомлення національної самоідентичності, що проявлятиметься у знанні маленькими особистостями власної історії, культури, звичаїв та традицій свого народу. Одним із найпотужніших засобів виховання патріотичних почуттів підрастаючого покоління є фольклор, адже він являється енциклопедією життя народу, свідченням його духовної сили і краси. Це та основа, на якій базується система збагачення інтелекту, формування життєвих ідеалів, розвиток творчих здібностей особистості. Проте у реаліях сьогодення, у період найфундаментальніших викликів глобалізаційних процесів традиційна народна культура з її ужитковими цінностями сприймається подекуди в ракурсі далекого історичного минулого, а накопичені естетичні цінності усвідомлюються як категорія суто музейна, яка є неспроможною увійти в обіг сучасного життя.

Особлива роль у вихованні підрастаючого покоління відводиться колисковій пісні, адже вона є одним із найдавніших видів народної творчості. Цей фольклорний жанр позначений високим поетичним світосприйняттям, глибиною мелодійного звучання, багатством образів. Колісанки водночас є і першими уроками, що в доступній формі знайомлять дитину з побутовими речами і моральними цінностями, заохочують до працелюбності, порядку, доброти і справедливості. Колискові викликають захоплення своєю простотою, безпосередністю, ніжністю. Не можливо не зачаруватись народними порівняннями, щирою й доступною метафоричністю цих пісень. Характерною їх ознакою є те, що вони здебільшого не багатослівні – дві-три строфи. Проте завжди містять глибокий зміст, постійно присутня дія. Це дало підставу виявити наступне: педагоги-початківці знають і використовують в музичновиховній діяльності надзвичайно малу кількість колисанок. Найчастіше звучать «Котику сіренький» українська народна пісня в обробці М.Вериківського або ж «Ой ходить сон» – в обробці Л. Ревуцького. Однак, існує чимало колисанок, які мають неабияке педагогічне значення та заслуговують на використання у виховній практиці. У школі ознайомлення з піснями відбувається під час музичних занять, сюжетно-рольових ігор, а також при підготовці до тематичних розваг. Знання колискових діти можуть використовувати у різних видах ігрової діяльності, наприклад, під час дидактичних ігор «Покладемо Ганю спати», «Катруся хоче спати». Діти разом з вчителем, вкладаючи ляльку до сну, співають українські народні колисанки. З учнями другого класу доцільно організувати вечір українських пісень «Колісковий віночок», під час якого діти заколисують ляльок, ведмедиків, зайчиків, інсценують зміст різних музичних творів. Колискові пісні постають могутнім засобом пробудження і розвитку національної самосвідомості, патріотизму і гуманізму підрастаючого покоління.

Корисним вважасмо залучення старших учнів до української народно-пісенної творчості через ознайомлення їх з давньослов'янськими календарними обрядами. Завдяки своїм художнім особливостям календарно-обрядові пісні можуть бути використані в музично-естетичному та патріотичному вихованні учнів молодшого шкільного віку, їм можна запропонувати дитячі веснянки та гаївки, у тематиці яких домінують вітання весняних птахів, вирощування злакових і городніх культур, дерев.

У віці семи років рекомендовано вчити веснянки та гаївки з музичним супроводом, а також намагатися співати їх без нього, як

це виконується в автентичному середовищі. Веснянки та гаївки як дуже давня народна творчість, що характеризує наше далеке минуле, тобто нашу первісну культуру, мають надзвичайну цінність і є нашою праісторією, свідчать про життя наших предків.

Справжньою скарбницею нашого народу, яку потрібно глибоко пізнавати, є колядки та щедрівки. Колядки і щедрівки викликають у дітей радість, бадьорість, формують оптимістичне світосприймання. Співаючи чи слухаючи колядки і щедрівки, діти уявляють себе в майбутньому добрими господарями, у яких подвір'я чисте, заметене, хата гарна, по-народному затишно і естетично прибрана світлиця. І, головне, в сім'ї панують взаємна любов і взаємоповага між її всіма членами, чемні стосунки, лад і злагода. Під впливом різдвяних пісень, колядок і щедрівок люди стають добрими, справедливими, милосерднішими. Освітня акцентує увагу дітей на тому, що Коляда – дійство духовне, а не матеріальне. В ході таких бесід вихованцям повідомляється, що раніше просити гроші або щось інше вважалося негарним вчинком. Зараз же, навпаки, у юних колядників у моді вирази на кшталт: «Або дай ковбасу, або хату рознесу!», «Дайте, дядьку, п'ятака, а Ви, тітко, гроші, та й будьте хороші!». Звідси перед педагогами та батьками постала нагальна потреба вчити своїх дітей класичних традицій колядування. Молодь не повинна перетворювати чудову релігійну традицію у свого роду бізнес. Діти мають зрозуміти, що на першому місці має бути відповідність старовинному обряду, рівень виконання пісень, що має радувати людей і допомагати зберігати старовинну українську національну культуру.

Виховуючи дітей на матеріалі українського фольклору, ми тим самим розвиваємо у учнів не тільки патріотичні почуття, але і відчуття відповідальності за збереження культурної спадщини. Через вивчення та використання українського музичного здобутку на заняттях та у повсякденному житті педагоги мотивують учнів до наполегливості у здобутті знань, умінь та навичок, необхідних для виконання пісенних, танцювальних, ігрових фольклорних творів в концертних програмах, ранках, святах, обрядах. Український дитячий музичний фольклор виконує ще й компенсаторну функцію: голосовий апарат у учнів ще не сформований, а дитячий народний пісенний репертуар дозволяє співати дітям без напруги і отримувати велике емоційне задоволення від співу.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки. На сучасному етапі національно-духовного відродження України все більшої гостроти набуває проблема формування у підростаючого покоління патріотичного почуття та національної самосвідомості. Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування в неї першооснов національної самосвідомості, які включають розуміння своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до власної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру. Ефективним шляхом і засобом патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку є дитячий музичний фольклор, який має чітко виражену виховну і патріотичну спрямованість, а саме: коліскові пісні, пестушки, потішки, приказки, пісні-ігри готують дитину до життя, допомагають освоєнню навколишнього середовища; пісні, заклички, приказки, ігри мають поліфункціональний характер, впливаючи на інтелектуальний розвиток. Наш досвід переконує: лише подаючи дітям належний приклад педагога та батьки зможуть відродити генетичний код українського народу, сформувати новий тип українця, здатного вивести свою державу на світовий рівень культури.

Список використаних джерел:

1. Вовк Т. Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях / Т.Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №3. – С.4-7
2. Газіна І.О. Актуальність та особливості формування елементів національної самосвідомості у дітей дошкільного віку // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. – Вип.Х. – Кам'янець-Подільський: ПП. Мошак М.І., 2007. – С.100-106
3. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н.Гавриш, К.Крутий // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.2-7
4. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів / Л.Кузьмук // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.14-17
5. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2005. – №8. – 239 с.

ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Щороку збільшується кількість дітей, які мають певні відхилення у здоров'ї, спостерігається зростання загального рівня захворюваності серед дітей дошкільного віку. Насамперед це пов'язано з сукупністю негативних явищ у житті дитини: неправильним харчуванням, малорухомим способом життя, екологічними проблемами, благополуччям в сім'ї, неякісною медичною допомогою, недостатньою охороною здоров'я дітей. Процес формування здорового способу життя дітей набуває ефективності за умови проведення навчальної роботи з дітьми, співпраці вихователів з батьками, включення їх в активну діяльність. Потрібно прищепити до дитини бережне ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих ще з раннього віку. Це може стати фундаментом, на якому можливо збудувати потребу в здоровому способі життя. Проблема збереження й зміцнення здоров'я населення стала актуальною, адже значно погіршився стан здоров'я всього населення країни.

Здоров'я — це те, що не купиш за гроші, без чого немає щастя. Із давніх-давен здоров'я цінували як найдорожчий скарб, тому й берегли. Здоров'я — це безцінне багатство людини, від якого залежить вся її життєдіяльність.

Німецький філософ І. Кант створив власну програму зміцнення здоров'я, викладену ним у тракті «Про здатність людського духу силою лише твердої волі перемагати хворобливі відчуття» [1]. У своєму творі він писав про те, що люди хочуть жити довго і при цьому бути здоровими.

Англійський філософ Ф. Бекон звернув увагу на засоби формування здоров'я. У своєму тракті «Про підтримку здоров'я» він писав, що людина повинна: чергувати періоди активності і сон, добре і правильно харчуватися, чергувати відпочинок і вправи [2].

Відомий німецький філософ А. Шопенгауер досліджував збереження і зміцнення фізичного і духовного здоров'я людини. Він відзначив: «Перша і найважливіша умова для нашого здоров'я полягає у здібній голові, доброму настрої і добре влаштованому фізичному тілі, і тому ми значно більше повинні турбуватися про їх розвиток» [3].

Відомі П.А. Виноградов, Б.С. Єрасов, О.А. Мільштейн, В.А. Пономарчук, В.І. Столяров розглядають здоровий спосіб життя як глобальну соціальну проблему. Г.П. Аксьонов, В.К. Бальсевич, М.Я. Віленський, Р. Дітлс, І.О. Матинюк, Л.С. Кобелянская та ін. здоровий спосіб життя розглядають з точки зору свідомості, психології людини, мотивації. Незважаючи на інтерес науковців до проблем здорового способу життя, вона залишається недостатньо розв'язаною.

Мета статті – розкрити необхідність взаємодії батьків вихованців з педагогами у вирішенні проблеми здорового способу життя, а також надати рекомендації батькам.

Батьки - це найважливіші люди в житті кожної дитини і формування навичок здорового способу перш за все належать ним. Вони мають ще з дошкільного віку прищепити малюку основні знання, навички і звички здорового способу життя. Актуальною є проблема ігнорування ініціативи дітей, недостатнє приділення уваги дітям та їх потребам, незнання світогляду дитини, заборонення займатись улюбленою справою, яка значно вадить розвитку цих навичок.

Кожна мама й кожен тато хочуть бачити свою дитину здоровою та щасливою і намагаються зробити якомога більше для досягнення своєї мети. Щоб стати прикладом для дітей і заохотити їх до здорового способу життя варто дотримуватись таких правил:

- Ведіть здоровий спосіб життя та створіть режим дня;
- Займайтесь фізичною культурою та спортом, виконуйте вранці вправи ранкової гімнастики;
- Налагодіть в сім'ї активно-динамічний відпочинок; [4]
- Привчіть дітей бережно ставитись до навколишнього середовища;
- Організуйте сімейні прогулянки природою, влаштовуйте пікніки та походи;
- Віддайте дитину в гурток або на секцію яка її цікавить;
- Включіть в життя дитини різноманітні рухливі ігри, скакалки, м'ячі;
- Не паліть та не вживайте алкоголь в присутності дитини, адже вона може повторити ваші дії.

Аби досягти кращого результату можна взаємодіяти з вихователями дитячого садочка, відвідувати школи молодих батьків, консультації, тренінги, бесіди з питань виховання і розвитку дітей. Сучасні діти – це покоління інтернету, віртуального життя, і тому батькам потрібно якомога цікавіше і в той же час ефективніше показати важливість здорового способу життя для їх здоров'я.

Важливим аспектом у розвитку здорового способу життя у дітей дошкільного віку є навички гігієни. Батьки та вихователі мають стежити за правильністю їх виконання та не допускати їх ігнорування. Аби дитина була здоровою варто дотримуватись правил гігієни, а саме:

- Дотримуватись правил гігієни та привчати до цього дитину;
- Дотримуйтесь правил особистої гігієни – піклуйтесь про чистоту тіла, одягу, взуття; [4]
- Контролювати якість виконання культурно-гігієнічних завдань; [4]
- Привчати її правильно чистити зуби;
- Мити руки перед вживанням їжі, після відвідування туалету, після прогулянки, ігор з тваринами; [4]
- Регулярно зрізати нігті, тримати їх в чистоті; [4]
- Зачісувати волосся дитини її власним гребінцем, мити голову не рідше одного разу на тиждень. [4]

Харчування дитини це одне з найважливіших питань, яке потрібно розглядати при формуванні навичок здорового способу життя в дитини. Швидкий ріст, постійний рух, напружена розумова діяльність – все це вимагає великих енергетичних затрат для організму, тому дуже важливо мати правильний режим харчування і дотримуватись правил:

- Пам'ятайте, що раціональне харчування – одна з умов здоров'я людини, її довголіття;
- Поєднуйте в раціоні кількість і співвідношення білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, води;
- Давайте ту кількість їжі, яку дитина зможе з'єсти;
- Включіть в раціон вживання овочів, фруктів, зелені, ягід, бобів, меду, молочних продуктів;
- Не слід давати дітям гриби (у великих кількостях), продукти з великим вмістом солі, недостатньо прожарені рибу, м'ясо, сиру воду;
- Вода є важливим етапом у харчуванні дитини, тому важливо споживати потрібну її кількість для правильного функціонування систем і органів дитини.

Загартовування відіграє найважливішу роль у формуванні імунітету людини, тому починати гартувати дитину бажано з самого раннього віку. Діти, яких починають гартувати в 2-3 роки, рідше хворіють, швидко адаптуються при вступі в ясла, енергійні і рухливі, з гарним апетитом. Однак проводити процедури загартовування дітей дошкільного віку потрібно строго виконуючи основні правила:

- Загартовуючі заходи повинні стати частиною повсякденного режиму, проводитися регулярно, а не час від часу;
- Привчайте дітей до загартовуючих процедур повільно і обережно;
- Починати як загартовування новонароджених, так і дошкільнят, краще в теплу пору року;
- Забезпечуйте щоденне перебування дітей на повітрі;
- Проводьте водні процедури (обливання ніг на тіла, вологе обтирання рушником).

Отже, формування навичок здорового способу життя є дуже важливим у дітей дошкільного віку, адже це може слугувати фундаментом для розвитку здорової нації. Батьки мають заохотити дитину займатись спортом, відвідувати секції або гуртки, дотримуватись правил гігієни, дотримуватись режиму дня загартовувати дитину правильними методиками. Важливим критерієм у формуванні здорового способу життя є правильний режим харчування, який включає в себе споживання продуктів багатих на вітаміни, білки, жири, вуглеводи, що забезпечать правильне формування органів та збільшать в організмі кількість поживних речовин. Найголовніше завдання в формуванні навичок здорового способу життя – це заохотити дитину берегти своє здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Кант И. О способности человеческого духа силою твердой воли побеждать болезненные ощущения / И. Кант // Трактаты и письма. – М., 1980. – С. 122 – 303.
2. Бэкон Ф. О поддержании здоровья / Ф. Бэкон // Соч. : В 2 т. / пер., общ. ред. и вступ. ст. А. Л. Субботина. – М., 1971. – Т. 2. – С. 424.
3. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости / А. Шопенгауэр // Избр. произведения. – М., 1992. – С. 198.
4. <http://37.sadok.zt.ua/privchayemo-doshkilnyat-do-zdorovogo-sposobu-zhittya/>